

Tihomir Katulić

Uvod u zaštitu intelektualnog vlasništva u Republici Hrvatskoj

Zagreb, 2006.

Tihomir Katulić

Uvod u zaštitu intelektualnog vlasništva u Republici Hrvatskoj

Biblioteka Online udžbenici

Izdavač

CARNet - Hrvatska akademska i istraživačka mreža

J. Marohnića 5 10 000 Zagreb Republika Hrvatska

tel.: +385 1 6165 616 fax.: +386 1 6165 615

www.carnet.hr

Za izdavača

Zvonimir Stanić

Urednik

Petar Jandrić

Redaktura, lektura, korektura

Gordana Benat

Grafički urednik

Vladimir Šterle

www.maldmedia.com

Tihomir Katulić

Uvod u zaštitu intelektualnog vlasništva u Republici Hrvatskoj

Recenzenti
odvjetnik Mladen Vukmir, Mr.sc.
Sonja Priščan, Mr.sc.

Zagreb, 2006.

ISBN: 953-6802-11-2

sadržaj

PREDGOVOR PRVOM IZDANJU	8
O AUTORU	9
1.0. UVOD U SUSTAV INTELEKTUALNOG VLASNIŠTVA	10
1.1. Značaj intelektualnog vlasništva	11
1.2. Kome je ovaj udžbenik namijenjen	13
1.3. Što želimo postići ovim udžbenikom	15
1.4. Uloga intelektualnog vlasništva	16
2.0. INTELEKTUALNO VLASNIŠTVO U PRAVNOJ ZNANOSTI	18
2.1. Pojam intelektualnog vlasništva	19
2.2. Oblici intelektualnog vlasništva	21
2.3. Autorsko pravo	23
2.4. Autorskom pravu srodna prava	26
2.4.1. Postupak zaštite i ostvarivanja prava	28
2.5. Patenti	30
2.5.1. Postupak zaštite i ostvarivanja prava	32
2.6. Žigovi (<i>Trademarks</i>)	34
2.6.1. Postupak zaštite i ostvarivanja prava	36
2.7. Industrijski dizajn	38
2.7.1. Postupak zaštite i ostvarivanja prava	41
2.8. Oznake izvornosti i oznake zemljopisnog podrijetla	43
2.8.1. Postupak zaštite i ostvarivanja prava	45
2.9. Zaštita topografije poluvodičkih proizvoda	47
2.9.1. Postupak zaštite i ostvarivanja prava	48
2.10. Poslovna tajna (<i>Trade Secret</i>)	50
2.11. Ustupanje prava intelektualnog vlasništva	53
2.12. Ostvarivanje prava intelektualnog vlasništva	55
3.0. ZAŠTITA INTELEKTUALNOG VLASNIŠTVA U RH	56
3.1. Državni zavod za intelektualno vlasništvo	57
3.2. Udruge za kolektivno ostvarivanje prava	60
3.3. Zastupnici na polju intelektualnog vlasništva u RH	62
4.0. POVIJEST INTELEKTUALNOG VLASNIŠTVA	63
4.1. Doba starih civilizacija i srednji vijek	64
4.2. Razvoj intelektualnog vlasništva od renesanse do modernog doba	65
4.3. Intelektualno vlasništvo danas	66
BILJEŠKE	68
KVIZ	77
LITERATURA	80
POJMOVNIK	81

Predgovor prvom izdanju

Misija Hrvatske akademske i istraživačke mreže – CARNeta je razvoj napredne informacijske i komunikacijske infrastrukture za akademsku i istraživačku zajednicu, uključujući brzu i sigurnu mrežu, raznovrsne sadržaje i usluge.

U svom radu CARNet stavlja poseban naglasak na unapređenje visoke naobrazbe i znanosti te rada i života studenata, suradnika, nastavnika i znanstvenika i najšire hrvatske javnosti primjenom informacijske i komunikacijske tehnologije, upoznavanjem s njezinim mogućnostima i pomaganjem pri njezinoj uporabi. CARNet potiče različite primjene informacijske i komunikacijske tehnologije, a posebice daje potporu diseminaciji znanja i izmjeni informacija te razvoju sadržaja dostupnih posredstvom mreže.

Kako bi što efikasnije odgovorio na potrebe korisnika CARNetov edukacijski centar Edupoint pokrenuo je biblioteku Online udžbenici.

Online udžbenik je obrazovni materijal višestruke namjene objavljen na webu. CARNetovi online udžbenici objavljeni su u obliku web stranica kao i u obliku prilagođenom za ispis. CARNetov online udžbenik u obliku web stranica pogodan je za brzo pretraživanje pojmova, a ispisan i uvezan primjerak posjeduje sva svojstva klasičnog udžbenika.

Sadržaj CARNetovih online udžbenika prvenstveno je namijenjen svim članovima hrvatske akademske i istraživačke zajednice te učenicima i djelatnicima osnovnih i srednjih škola. CARNetovi online udžbenici javno su dostupni na internetskim stranicama CARNetovog edukacijskog centra Edupointa, kako bi poslužili najširoj zajednici.

Obrazovni cilj CARNetovih online udžbenika je na lak i pristupačan način obraditi teme koje su najpotrebnije CARNetovim korisnicima. Kako bi potrebna informacija bila pristupačna što većem broju korisnika, korištenje online udžbenika maksimalno je pojednostavljeno.

Potrebna predznanja za korištenje CARNetovih online udžbenika uključuju poznavanje rada s računalom i Internetom. Sadržaj online udžbenika napisan je na jednostavan i razumljiv način, koji ne zahtijeva predznanje iz tematike koju udžbenik obrađuje.

Sa željom da ovaj online udžbenik posluži što većem broju čitatelja,

Zvonimir Stanić
ravnatelj CARNeta

O autoru

Tihomir Katulić rođen je 1979. u Zagrebu. Od 1993. do 1997. pohađa zagrebačku V. Prirodoslovno–matematičku gimnaziju.

U ljeto 1997. uspješno je položio prijemne ispite na Pravnom fakultetu i Fakultetu elektrotehnike i računarstva. Upisao je Pravni fakultet u Zagrebu na kojem je s vrlo dobrim uspjehom diplomirao u ljeto 2003.

U ljeto 2003. izabran je kao pravni suradnik u CARNetu, gdje je radio na nekoliko projekata vezanih uz računalnu sigurnost (CARNet CERT). Tada mu je objavljen i rad "Usporedni prikaz kaznenih zakonodavstava država u pogledu kompjutorskog kriminaliteta".

U jesen 2003. upisao je postdiplomski studij Trgovačkog prava na Pravnom fakultetu u Zagrebu. Krajem 2004. objavio je u stručnom časopisu za pravo "Informator" članke "Odgovornost pružatelja sadržaja na Internetu" i "Sklapanje ugovora putem elektroničkih agenata".

Krajem 2005. pozvan je za gosta-predavača s područja prava elektroničke trgovine na postdiplomskim studijima i seminarima Katedre za pravo Ekonomskog fakulteta u Zagrebu.

Redovito objavljuje članke vezane uz pravo, informacijsku tehnologiju i intelektualno vlasništvo za časopise "Bug", "Mreža", "Informator" i "Privredni Vjesnik" te CARNet-ov časopis Edupoint.

Trenutno radi kao attaché za WIPO i WTO u Ministarstvu vanjskih poslova i europskih integracija RH.

UVOD U SUSTAV INTELJEKTUALNOG VLASNIŠTVA

- 1.1. Značaj intelektualnog vlasništva
- 1.2. Kome je ovaj udžbenik namijenjen
- 1.3. Što želimo postići ovim udžbenikom
- 1.4. Uloga intelektualnog vlasništva

Nakon završetka ovog poglavlja moći ćete:

- Istaknuti ulogu i značaj intelektualnog vlasništva u svjetskom gospodarstvu
- Upoznati akademsku zajednicu i druge kreativne društvene elemente na problem nepoznavanja vlastitih prava
- Pružiti kratak uvod u ostvarivanje i zaštitu prava

1.1. Značaj intelektualnog vlasništva

Intelektualno vlasništvo jedna je od onih poštapalica koje u posljednje vrijeme možemo često čuti iz usta političara, gospodarstvenika i znanstvenika. Ne prođe niti nekoliko dana, a da nas mediji ne podsjetu na tu nematerijalnu, eteričnu kategoriju vlasništva. Zbog čega je intelektualno vlasništvo sve češće u žarištu javnog interesa i zašto mu se posvećuje toliko pažnje?

U svom nastupnom govoru za drugi predsjednički mandat bivši američki predsjednik Clinton najavio je ubrzan razvoj "ekonomije znanja" bazirane na zaštiti i eksploataciji intelektualnog vlasništva. Isto tako, tokom posljednje, tzv. Doha runde pregovora Svjetske trgovinske organizacije (WTO - World Trade Organization) posebna je pažnja i publicitet posvećen **Deklaraciji o TRIPS-u (Trade Related Aspects of Intellectual Property Rights)**¹, jednom od krovnih međunarodnih dokumenata koji formiraju svjetsku politiku zaštite prava intelektualnog vlasništva.

Mnogi gospodarski analitičari poput nedavno preminulog **Petera Druckera**², američkog ekonomista austrijskog porijekla ili **Hernanda de Sotoa**³, peruanskog znanstvenika kojeg je nedavno američki časopis "Time" proglasio jednim od vodećih živućih znanstvenika s područja ekonomije, često su u svojim radovima nagovještavali nastanak novog gospodarstva koje će, uz proizvodnju i trgovinu materijalnim dobrima, trgovati i eksploatirati ideje i izume, pod uvjetom da postoji pouzdan pravni i društveni okvir koji će to omogućiti.

Kako bi prelazak u ovu novu ekonomiju bio uopće moguć, svako društvo nužno treba razviti svijest o vrijednosti ideja, ali i o pravima koja neophodno prate ideje i izume. Kao što je nepovredivost osobnog vlasništva osnovna pretpostavka za nastanak i razvoj tržišnog gospodarstva kao dosad najefikasnijeg poznatog oblika razmjene dobara i usluga, tako je i zaštita prava koja prate intelektualno vlasništvo nužan preduvjet razvoja ekonomije znanja. U ovom prikazu vidjeti ćemo u kojoj mjeri hrvatsko zakonodavstvo i pravosudni sustav priznaju i štite navedena prava.

Svakodnevno možemo pratiti vijesti o pljenidbama krivotvorene robe i policijskim racijama protiv osoba koje su na ovaj ili onaj način povrijedile nečije autorsko pravo. Svojim

Slika 1.
World Trade Organization

čestim akcijama pravosudna tijela RH štite prava autora i srodnih prava, no istovremeno se kroz obavještanje širih društvenih slojeva o kažnjivosti nezakonitog postupanja s pojavnim oblicima intelektualnog vlasništva šalje poruka o važnosti zaštite intelektualnog vlasništva za društvo u cjelini.

Zaštitom prava intelektualnog vlasništva osim državnih tijela bave se i organizacije nositelja tih prava, poput BSA (Business Software Alliance - Udruga proizvođača poslovnog softvera) ili HDS ZAMP-a (Zaštite muzičkih autorskih prava Hrvatskog društva skladatelja). Kroz svoje djelovanje ove organizacije promoviraju zaštitu intelektualnog vlasništva, često naglašavajući korist od legalne eksploatacije ovih prava kao i gubitak koji država bilježi njihovom nelegalnom upotrebom.

CARNetov CERT⁴ - nacionalno središte za računalnu sigurnost odnosno Abuse služba također su dugo vremena bili, uz ostale vrste računalnih incidenata, nadležni za suradnju i obradu incidenata koji su uključivali povredu nečijeg autorskog prava. Kod obrade incidenata vezanih uz povredu autorskog i srodnih prava, valja istaknuti da inicijativu za pokretanje postupaka imaju sami nositelji tog prava ili njihovi zastupnici ili strukovne udruge. O nekim domaćim udrugama te vrste već je bilo riječi, a na međunarodnoj razini najpoznatije i najutjecajnije svakako su **MPAA (Motion Picture Association of America)** i **RIAA (Recording Industry Association of America)**⁵. U sklopu CARNeta djeluje i arbitražno tijelo za rješavanje sporova prilikom dodjele domena iz CARNetove nadležnosti (*.hr i *.com.hr).

Autorsko pravo samo je jedan od oblika intelektualnog vlasništva, a u ovom prikazu pokušati ćemo prikazati vrste intelektualnog vlasništva kao i njegov značaj u kod nas sve značajnijoj ekonomiji znanja.

Slika 2.
Trgovački sud u Zagrebu, Koturaška 2

Slika 3.
CARNet + CERT - www.cert.hr

1.2. Kome je ovaj udžbenik namijenjen

Proučavanje intelektualnog vlasništva i posljedica **njegove pravne regulacije**⁶ po razvoj gospodarstva i društva u cjelini predmet su posebne pažnje pravne znanosti. Dvadeseto stoljeće bilo je poprištem eksplozije proučavanja intelektualnog vlasništva i njegove diverzifikacije, procesa koji još uvijek traje. Štoviše, može se reći da razvoj prava intelektualnog vlasništva prati tehnološki razvoj ljudskog društva.

Međutim, pitanje intelektualnog vlasništva je odavno nadišlo znanstvene krugove. Prava koja potječu iz intelektualnog vlasništva već dugo imaju sasvim opipljivu tržišnu vrijednost, bilo kao dio cijene nekog proizvoda, plaće radnika određene kvalifikacije ili čak vrijednost nekog trgovačkog društva.

Najpoznatiji oblici intelektualnog vlasništva poput patenata, autorskog prava i žigova sastavni su dio modernog poslovanja i svake djelatnosti. Koliko puta u kolokvijalnom govoru možemo čuti o problemima koje neki kreativni stvaratelj ima zbog nepoštivanja njegovog prava, o dobiti koja mu je nezasluženo izmakla, ili s druge strane, o pretjeranoj cijeni koju plaćamo za određeni proizvod samo zato što je zaštićen određenom robnom markom, odnosno žigom?

Ovaj udžbenik u prvom redu namijenjen je podjednako studentima i profesorima, pripadnicima akademske zajednice u Republici Hrvatskoj. Namjera autora i recenzenata je omogućiti navedenoj populaciji jednostavan i koncizan uvod u koncept intelektualnog vlasništva i njegove pojavne oblike kako bi kroz jednostavne primjere pokazali praktičnu korist od poznavanja sustava zaštite intelektualnog vlasništva. Ovo je posebno važno kako bi budući kreativni elementi društva, bilo znanstveni ili umjetnički, mogli na vrijeme zaštititi svoj talent i trud.

Iako i u nas postoji solidan broj **udžbenika i znanstvenih radova**⁷ o ovom području prava, većina njih namijenjena je pravnim profesionalcima ili studentima prava, pa je njihov utjecaj na širu akademsku zajednicu razmjerno ograničena opsega. Kroz svoj, ipak prvenstveno znanstveni modalitet prikaza relevantnih pravnih instituta, smanjena je vrijednost ovih izvora za šire zainteresirane slojeve.

Slika 4.

Nadalje, većina akademskih građana koji obrazovanjem ili profesijom nisu u kontaktu s pravnom znanošću teško će sama pronaći odgovarajuće informacije. Čak i uz upotrebu modernih informacijskih tehnologija nije jednostavno naći izvore informacija s jednostavnim, laiku razumljivim objašnjenjima i savjetima. Uzimajući u obzir važnost poznavanja i ostvarivanja prava iz intelektualnog vlasništva, relativna nedostupnost informacija o ovoj tematici ozbiljan je problem za sve društvene elemente koji žive od vlastite kreativnosti.

Zbog toga smo kreirali ovaj udžbenik u elektroničkom obliku kako bi se svi zainteresirani mogli u bilo kojem trenutku njime poslužiti, bilo da ih zanima pojašnjenje nekih termina ili postupak zaštite prava.

Naravno, svi CARNetovi udžbenici i drugi materijali javno su dostupni bez naknade, tako da se ovim udžbenikom i svim popratnim materijalima slobodno mogu poslužiti svi zainteresirani.

1.3. Što želimo postići ovim udžbenikom

Kao što je već navedeno, svrha ovog udžbenika je izložiti fenomen intelektualnog vlasništva na što je moguće jednostavniji način, ilustrirajući putem odnose i postupke koji očekuju buduće autore, izumitelje i druge u zaštiti i ostvarivanju svojih prava. Cilj je omogućiti svim zainteresiranima, kroz uvid u vrste i oblike intelektualnog vlasništva, pregled mogućnosti koje im se pružaju prilikom zaštite i eksploatacije vlastitih autorskih djela i autorskom pravu srodnih prava.

Bez obzira nastaje li novo autorsko djelo u pisanom ili elektroničkom obliku, kao rezultat originalnog intelektualnog djelovanja, ono je zaštićeno i njegov autor s tog osnova posjeduje neka prava. O vrsti i sadržaju tih prava, kao i modalitetima njihovog ostvarenja biti će riječi u odnosnim poglavljima.

Hrvatski sustav zaštite intelektualnog vlasništva punopravni je član šireg, svjetskog, okvira zaštite tih prava. Kako tržišno, gospodarski i znanstveno jake zemlje uporno promiču vlastite vrijednosti i djela, stvoren je **multilateralni sustav svjetske zaštite**⁸ ovih prava kroz međunarodnu suradnju nacionalnih zavoda i drugih organizacija s područja zaštite i promocije intelektualnog vlasništva. Žarišne točke ovog sustava su dvije velike međunarodne organizacije, Svjetska organizacija za intelektualno vlasništvo (**WIPO - World Intellectual Property Organization**)⁹ i Svjetska trgovinska organizacija (**WTO**)¹⁰.

Govoriti o nečemu što je dosad bilo privilegija uskog kruga stručnjaka nije jednostavno. Još je teže prilagoditi sadržaj te materije publici, pojednostavljujući je i prikazujući samo osnovne i najbitnije aspekte. Zato smo uz osnovni tekst udžbenika zamislili dodatke u obliku kratkih informacija dostupnih pritiskom na odnosne pojmove ili kroz unakrsno povezivanje dijelova teksta. Na kraju ovog udžbenika nalazi se i kratak pojmovnik s referencama na dijelove udžbenika u kojima se može o najbitnijim pojmovima dobiti nešto više podataka. Također kroz sustav pitanja i odgovora na kraju svakog poglavlja zainteresiranima će se ponuditi mogućnost da provjere svoje znanje.

Slika 5.
World Intellectual Property Organization - www.wipo.org

1.4. Uloga intelektualnog vlasništva

Pravna znanost intelektualno vlasništvo definira kao pravo. Sam pojam intelektualnog vlasništva označava posebna, specifična, prava koja imaju autori, izumitelji i ostali nositelji intelektualnog vlasništva. Intelektualno vlasništvo, znači, nije vlasništvo nad materijalnim predmetom, već pravo na nematerijalnom objektu zaštite koje pravni poredak zemlje priznaje nositelju intelektualnog vlasništva.

Kada govorimo o intelektualnom vlasništvu kao pravu, trebamo se zapitati kakve su osobine tog prava, odnosno, što ono pruža svom nositelju i od čega se sastoji.

Već smo rekli da se intelektualno vlasništvo odnosi na proizvode intelekta. Općenito govoreći, ovdje možemo nabrojati izume, književna i druga umjetnička djela, znakove, imena, dizajn i mnoge druge plodove intelektualnog rada. Dakle, intelektualno vlasništvo je pravo intelektualnog stvaratelja, bio on autor, izumitelj, umjetnik - izvođač ili netko drugi tko je kroz vlastitu intelektualnu djelatnost stvorio nešto novo, nešto različito od postojećeg odnosno, u slučaju autorskog prava, od njemu poznatog.

Zbog čega je intelektualno vlasništvo važno? Koji motivi pokreću neko društvo da nositeljima intelektualnog vlasništva pruža, često vrlo široku, zaštitu i potporu? Interes šire društvene zajednice velikim dijelom može se poistovjetiti s potrebom stalnog gospodarskog razvoja. Da bi do tog razvoja došlo, nužan je kontinuirani tehnološki i tehnički napredak. Izumima pritom pripada vrlo značajna uloga. Kratak uvid u svjetske statistike daje nam za pravo, jer danas se patentira i na drugi način zaštićuje više izuma nego ikad prije. Društvo je zainteresirano da maksimalno potpomogne izumiteljstvo, da stimulira invenciju i zato društvo štiti izumitelje pružajući im efektivno monopol na eksploataciju plodova svoje kreativnosti.

Dosad napisano se jednako tako odnosi i na druge kreativne stvaratelje, a ne samo izumitelje, odnosno izume zaštićene patentima. Sličnu zaštitu uživaju i autori književnih djela, skladatelji, glazbenici i drugi umjetnici izvođači za svoje posebno inventivne umjetničke interpretacije, zatim dizajneri i svi ostali. Tijek razvoja ljudskog društva utjecao je na konačno priznanje kreativnog intelektualnog rada kao

Slika 6.

Slika 7.

najvrednije ljudske djelatnosti, djelatnosti koja najviše utječe na napredak društva i njegov daljnji razvoj, bez obzira da li je riječ o djelima koja imaju komercijalnu ili kulturnu vrijednost.

Zbog toga, nositelji intelektualnog vlasništva imaju dva osnovna prava. To su u prvom redu nematerijalno, odnosno neprenosivo pravo stvaratelja da ga se od najširih krugova prizna kao autora određenog djela, patenta itd. Neprenosivost prava znači da je ono vezano isključivo za osobu koja je određeno autorsko djelo i stvorila.

S druge strane, tu su i materijalna prava koja društvo priznaje izumiteljima. Društvo priznaje vremenski ograničen monopol izumiteljima, autorima, dizajnerima i drugim nositeljima intelektualnog vlasništva na gospodarsko iskorištavanje svog djela. Pod monopolom se podrazumijeva isključivost ovlaštenja nosioca intelektualnog vlasništva - nitko ne može, unutar određenog vremenskog perioda od nastanka odnosno registracije djela, patenta itd. gospodarski iskorištavati neko od zaštićenih djela bez autorove dozvole. Princip zaštite intelektualnog vlasništva koji izumiteljima i drugim kreativnim društvenim elementima olakšava konkretnu materijalnu kompenzaciju vrlo pozitivno utječe na razvoj društva, kako u moderno doba pokazuju **primjeri država**¹¹ s najviše zaštićenih patenata i drugih registriranih oblika intelektualnog vlasništva.

Ovako široko definirani pojam zaštite, kako ćemo vidjeti, ima i neke mane, no ovo je zasada najbolji način motivacije i konkretnog priznanja za izumitelje i druge intelektualne stvaratelje.

INTELEKTUALNO VLASNIŠTVO U PRAVNOJ ZNANOSTI

- 2.1. Pojam intelektualnog vlasništva
- 2.2. Oblici intelektualnog vlasništva
- 2.3. Autorsko pravo
- 2.4. Autorskom pravu srodna prava
 - 2.4.1. Postupak zaštite i ostvarivanja prava
- 2.5. Patenti
 - 2.5.1. Postupak zaštite i ostvarivanja prava
- 2.6. Žigovi (*Trademarks*)
 - 2.6.1. Postupak zaštite i ostvarivanja prava
- 2.7. Industrijski dizajn
 - 2.7.1 Postupak zaštite i ostvarivanja prava
- 2.8. Oznake izvornosti i oznake zemljopisnog podrijetla
 - 2.8.1. Postupak zaštite i ostvarivanja prava
- 2.9. Zaštita topografije i poluvodičkih proizvoda
 - 2.9.1. Postupak zaštite i ostvarivanja prava
- 2.10. Poslovna tajna (*Trade Secret*)
- 2.11. Ustupanje prava iz intelektualnog vlasništva
- 2.12. Ostvarivanje prava intelektualnog vlasništva

Nakon završetka ovog poglavlja moći ćete:

- Objasniti pojam i vrste intelektualnog vlasništva
- Izložiti načine i procese zaštite intelektualnog vlasništva
- Pružiti savjete kako efikasno pristupiti ostvarivanju prava

2.1. Pojam intelektualnog vlasništva

U ovom dijelu udžbenika pokušati ćemo na jednostavan način izložiti kako moderna pravna znanost definira pojam intelektualnog vlasništva, kako razlikuje njegove vrste i pojavne oblike u svijetu i u okviru hrvatskog pravnog sustava.

Sam termin intelektualnog vlasništva, odnosno kovanica "intellectual property" prvi put se spominje u presudi okružnog suda američke savezne države Massachusetts iz 1845. godine. Ova sačuvana presuda smatra se prvim pisanim izvorom koji sadrži termin intelektualno vlasništvo, no postoje indicije kako je ovaj izraz bio u upotrebi i mnogo ranije. Dokaz za to možemo pronaći i u pravnoj teoriji i literaturi Francuske, gdje je godinu dana kasnije, odnosno 1846. godine izraz *propriété intellectuelle* prvi put upotrijebio Alfred Nion u svom djelu "Droits civils des auteurs, artistes et inventeurs".

Danas, gotovo 160 godina od prvog spominjanja pojma, pravni sustavi širom svijeta polagano usvajaju jedinstvene standarde sadržaja i primjene intelektualnog vlasništva. Premda se, kroz zakonske propise i praksu raznih pravnih sustava, uglavnom izriječkom definiraju pojedini oblici intelektualnog vlasništva poput autorskog prava, patenata ili autorskom pravu srodnih prava, kada bi željeli jednu krovnu definiciju za čitav fenomen intelektualnog vlasništva tada bi pošli od činjenice da je za pravnu znanost intelektualno vlasništvo u prvom redu (posebno) pravo.

Što to konkretno znači? Sam pojam intelektualnog vlasništva označava posebna, specifična, prava koja imaju autori, izumitelji i ostali nositelji intelektualnog vlasništva. Intelektualno vlasništvo, znači, nije neko konkretno, materijalno vlasništvo nad nekim predmetom, već pravo odnosno skup ovlaštenja koje pravni poredak zemlje priznaje nositelju intelektualnog vlasništva.

Koja su to ovlaštenja i na koji način se ostvaruju, kako ćemo vidjeti, ovisi o vrsti djela koje štitimo i pravnom sustavu u kojem tražimo zaštitu. Zahvaljujući **vrlo ranim multilateralnim konvencijama**¹², područje intelektualnog vlasništva jedna je od rijetkih grana prava koja uživa visok stupanj usuglašenosti u većini svjetskih pravnih sustava. U novije vrijeme kroz rad velikih multilateralnih organizacija poput Svjetske trgovinske organizacije ili Svjetske organizacije za intelektualno vlasništvo polako dolazi do daljnjeg ujednačenja ostvarivanja sadržaja prava na međunarodnoj razini.

Slika 8.
Supreme Court (Visoki sud)

Pitanja uz ovo poglavlje:

1. Intelektualno vlasništvo jest vlasništvo nad konkretnim materijalnim objektima
 - a) DA b) NE

2. Pravna regulacija intelektualnog vlasništva jako ovisi od pravnog poretka
 - a) TOČNO, na svjetskoj razini ne postoji konsenzus o osnovnim institutima intelektualnog vlasništva
 - b) NETOČNO, intelektualno vlasništvo regulirano je kroz rad međunarodnih organizacija, pa posebno nacionalno zakonodavstvo nije potrebno
 - c) NETOČNO, pravna regulacija intelektualnog vlasništva u većini svjetskih zakonodavstava prilično je ujednačena zbog duge prakse međunarodnih ugovora i rada međunarodnih organizacija

2.2. Oblici intelektualnog vlasništva

U hrvatskoj pravnoj teoriji prevladava podjela prava intelektualnog vlasništva na autorsko pravo i autorskom pravu srodna prava s jedne strane, odnosno, prava industrijskog vlasništva s druge. Razlozi koji su do ove podjele doveli za ovaj pregled nisu toliko bitni, a podjela se ionako očituje prvenstveno u odvojenom proučavanju ovih područja na hrvatskim pravnim fakultetima.

Ukratko, budući da će o svakom od navedenih instituta biti više riječi u poglavljima koja slijede, u intelektualno vlasništvo danas se mogu ubrojiti sljedeći pravni instituti:

- **autorsko pravo** kao pravo autora književnih, znanstvenih i umjetničkih djela - **autorskih djela**
- **autorskom pravu srodna (susjedna) prava** poput prava umjetnika izvođača
- **patenti** kao najrašireniji oblik zaštite izuma
- **robni znakovi** poput žiga koji omogućavaju raspoznavanje robe na tržištu
- zaštita industrijskog dizajna
- zaštita topografije poluvodičkih sklopova
- oznake izvornosti i oznake zemljopisnog porijekla
- **poslovna tajna** odnosno know-how kao tehnička znanja, postupci i druga pravila poslovanja

Osim navedenih primjera, i pravila o spriječavanju nelojalne konkurencije bi se mogla promatrati u svjetlu zaštite intelektualnog vlasništva.

Isto tako, upotreba novih informacijskih tehnologija i organizacija Interneta su rezultirali nekim situacijama (poput domenskog sustava i čestih sporova oko prava na domenska imena) koje bi se mogle regulirati upotrebom pravila zaštite intelektualnog vlasništva.

Na sljedećim stranicama upoznati ćemo se s navedenim pojmovima, a zatim kratko izložiti njihovu regulaciju i ostvarivanje u okviru domaćeg zakonodavstva.

Slika 9.

Pitanja uz ovo poglavlje:

1. Koji hrvatski zakoni reguliraju područje autorskog i srodnih prava, a koji patentno pravo?
2. Postoji li hrvatski zakon koji bi štitiio dizajn elektroničkih sklopova?
3. Kojim propisima je zaštićen institut poslovne tajne?

2.3. Autorsko pravo

Kako se u teoriji često navodi, naziv autorsko pravo potječe od latinske riječi **auctor**, kojom se označavao stvoritelj, začetnik, tvorac. U modernom jeziku izvedenica autor postala je sinonim za stvaratelja književnih, glazbenih i drugih umjetničkih i znanstvenih djela.

U pravnom smislu, autorsko pravo upotrebljava se tako da obuhvaća samo pravo autora književnih, znanstvenih i umjetničkih djela. To je pravo najveća privatnopravna vlast apsolutnog djelovanja koja daje neposrednu vlast u pogledu intelektualne tvorevine - **autorskog djela**. Što ovo konkretno znači? Kako ćemo vidjeti, nositelj autorskog prava ima svojevrsni monopol nad eksploatacijom svog djela, na isti način kao što i vlasnik neke stvari odlučuje o njejoj upotrebi. Naravno, kao što vlasnik stvari stvar može prodati, tako i autor može drugima ustupiti prava na imovinsko iskorištavanje svog autorskog djela.

Kako se stječe autorsko pravo? Autor stječe autorsko pravo činom ostvarenja djela. Za razliku od drugih oblika intelektualnog vlasništva poput, primjerice, patenata, ne traži se nikakav formalan postupak registracije autorskog djela - autor postaje nositeljem autorskog prava ostvarenjem djela.

Kakva ovlaštenja obuhvaća autorsko pravo, odnosno, koji je njegov sadržaj? Načelno, pravni poredak priznaje dvije vrste ovlaštenja u okviru autorskog prava. To su autorska imovinska prava i autorska moralna, odnosno osobna prava. Autorsko moralno, odnosno osobno pravo u prvom redu je pravo autora da bude priznat kao tvorac određenog književnog, znanstvenog ili umjetničkog djela. Nadalje, to je i pravo autora da sam odredi kada će svoje djelo predstaviti javnosti (pravo prve objave), kao i pravo da se usprotivi deformiranju, sakaćenju i drugim izmjenama svog djela. Ova prava su neprenosiva i strogo osobna, a nakon smrti autora o njima se mogu brinuti nasljednici i zakonom određene organizacije.

S druge strane, autorsko imovinsko pravo jest isključivo pravo korištenja autorskog djela. Autor može ustupiti imovinska prava koja proizlaze iz njegovog djela drugima sa ili bez naknade. Autor za drugog posebnim **ugovorom**¹³ zasniva pravo korištenja autorskog djela.

Kako prepoznamo sadržaj zaštićen autorskim pravom? Zahvaljujući odredbama međunarodnih konvencija o

Slika 10.

autorskom pravu, u međunarodnoj upotrebi nalazi se znak © kao kratica za izraz **copyright**¹⁴ koji se obično popraća imenom nositelja autorskog prava i navođenjem godine prvog izdanja djela.

Kako prestaje autorsko pravo? Zakon o autorskom i srodnim pravima Republike Hrvatske određuje da autorsko pravo traje za života autora i sedamdeset godina nakon njegove smrti. Ako se radi o koautorskom djelu autorsko pravo traje sedamdeset godina od smrti koautora koji je najdulje živio.

Na kraju ovog poglavlja posvećenog autorskom pravu, navesti ćemo nekoliko kategorija djela koje nemaju pravo na autorskopravnu zaštitu. U prvom redu, autorskim pravom se ne štite znanstvena otkrića, budući da ona otkrivaju postojeće, ali nepoznate prirodne zakone. Isto vrijedi i za matematičke koncepte, poslovne modele i pravila igre.

Zakoni, podzakonski akti i drugi propisi iz područja zakonodavstva, uprave i sudstva, kao i njihove zbirke koje su objavljene radi službenog informiranja javnosti također ne mogu biti zaštićeni autorskim pravom.

Na kraju, dnevne novosti i druge vijesti koje imaju karakter obične medijske informacije također ne mogu računati na autorskopravnu zaštitu.

Slika 11.

Pitanja uz ovo poglavlje:

1. Koji hrvatski zakon regulira područje autorskog i srodnih prava?
2. Koja je od navedenih oznaka ona kojom se označava sadržaj zaštićen autorskim pravom?
 - a) ™
 - b) ©
 - c) ®
3. Kojom se vrstom ugovora mogu prenijeti imovinskopravna ovlaštenja vezana uz autorsko djelo?
4. Autorska prava ograničena su na vremenski period od trenutka smrti autora u trajanju od
 - a) 30 godina
 - b) 50 godina
 - c) 70 godina
 - d) 90 godina
5. Registracija autorskog djela pri Državnom zavodu za intelektualno vlasništvo nužan je uvjet za ostvarivanje prava?
 - a) DA
 - b) NE
 - c) NE, ali olakšava ostvarivanje prava

2.4. Autorskom pravu srodna prava

Tehnički izumi koji su omogućili pohranjivanje i prijenos zvuka i slike, poput fonograma, radija i televizije, te modernih informacijskih tehnologija stvorili su nove odnose na području intelektualnog vlasništva. Na način sličan onome na koji je izum tiskarskog stroja doveo do nastanka copyrighta, pod utjecajem novih tehnologija i novih odnosa kod iskorištavanja autorskih djela, nastala su autorskom pravu srodna, ili kako ih se često naziva, **susjedna ili koneksna prava (neighbouring rights)**¹⁵.

To su:

- 1 Pravo umjetnika izvođača,
- 2 Pravo proizvođača fonograma
- 3 Pravo filmskih producenata
- 4 Pravo organizacija za radiodifuziju
- 5 Pravo nakladnika na njihovim izdanjima
- 6 Pravo proizvođača baza podataka

Ova se prava razlikuju od autorskog u nekoliko elemenata, iako se najčešće normiraju u istom zakonu kao i autorsko pravo. Takav je slučaj i u hrvatskom zakonodavstvu, gdje se krovni propis i naziva Zakon o autorskom i srodnim pravima.

U čemu se autorskom pravu srodna prava razlikuju od samog autorskog prava? Prvenstveno, različit je nositelj prava, kao i predmet prava. Dok je kod autorskog prava objekt autorskog prava autorsko djelo, predmet zaštite prava umjetnika izvođača je izvedba i to živa izvedba ili fiksirana (snimljena) izvedba, odnosno fonogram ili videogram kao predmet zaštite kod prava proizvođača fonograma odnosno prava filmskih producenata.

Odredbe hrvatskog Zakona o autorskom i srodnim pravima navode kao umjetnike glumce, pjevače, glazbenike, plesače i druge osobe koje glumom, pjevanjem, recitiranjem, deklamiranjem, interpretiranjem, pokretima ili na drugi način izvode djela s područja književnosti i umjetnosti ili izražaje folkloru, a umjetnikom izvođačem smatra se i redatelj kazališne predstave i dirigent umjetničkog ansambla.

Također, postoje i razlike u trajanju prava jer trajanje prava izvođača je ograničeno na 50 godina od izvedbe, za razliku od autorskog prava za koje smo već istaknuli da traje za života autora i sedamdeset godina poslije njegove smrti.

Slika 12.

Slika 13.

Što se prava proizvođača baza podataka tiče, novi Zakon o autorskom pravu i srodnim pravima prvi puta uvodi ovu kategoriju nositelja prava u hrvatski sustav zaštite intelektualnog vlasništva. Uzimajući u obzir prodiranje moderne informacijske tehnologije u sve vrste poslovnih procesa i drugih društvenih zbivanja, koje za posljedicu imaju i sve češće prikupljanje i raspolaganje prikupljenim podacima, sasvim je očita potreba za zaštitom i ove vrste intelektualnog vlasništva. Da bi ovo bilo postignuto, bilo je potrebno definirati nositelja prava, odnosno proizvođača baze podataka i predmet prava, odnosno **bazu podataka**¹⁶.

Tako je proizvođač baze podataka svaka pravna ili fizička osoba koja je poduzela inicijativu i rizik ulaganja u stvaranju baze podataka, dok je predmet zaštite, odnosno baza podataka, zbirka samostalnih djela, podataka ili druge građe uređenih po određenom sustavu ili metodi i pojedinačno dostupnih elektroničkim ili drugim sredstvima. Trajanje zaštite kod baza podataka uređeno je na pomalo specifičan način, ograničavanjem trajanja na petnaest godina od završetka izrade. Ipak, svaka kvalitativno ili kvantitativno znatna izmjena baze podataka dovoljna je da rok od petnaest godina počne teći ispočetka.

Detaljnije o ovom i drugim autorskom pravu srodnim pravima govorit ćemo u posebnom poglavlju o ostvarivanju prava.

Slika 14.

2.4.1. Postupak zaštite i ostvarivanje prava

Kod autorskog i srodnih prava inicijativa za stavljanje u promet i drugo korištenje autorskog djela leži na autoru. Ako autor sam stavlja svoje djelo u promet ili poduzima druge radnje vezane uz imovinsko iskorištavanje svojeg djela zaštićenog autorskim ili nekim od srodnih prava, tada je riječ o pojedinačnom odnosno individualnom ostvarivanju prava. Tako je autor taj koji osobno izdaje ili daje dozvolu za izdavanje svojeg autorskog djela, bilo ono književno djelo, dramsko ili scensko djelo itd. Autor i nositelj prava ne trebaju biti ista osoba, jer autor može kroz ugovorni odnos ustupiti pravo na korištenje drugoj fizičkoj ili pravnoj osobi.

S druge strane, upotreba moderne tehnologije i nastanak novih medija u proteklih stotinjak godina doveli su do brojnih situacija kada je nemoguće da korisnik djela stupa u neposredni kontakt s autorima, odnosno subjektima zaštite autorskog i srodnih prava i sklapa pojedinačne autorske ugovore ili ugovore o npr. korištenju izvedbe za svako pojedino djelo. Kako bi se olakšalo tržišno iskorištavanje autorskog i srodnih prava od strane novih medija i u okolnostima u kojima postoji sve više tehničkih sredstava za neovlašteno korištenje autorskih djela, dogovoren je sustav zajedničkog, odnosno kolektivnog ostvarivanja prava.

U tom sustavu glavnu ulogu imaju udruge za kolektivno ostvarivanje prava. Takve udruge najčešće su organizirane i specijalizirane za određene vrste autorskog ili srodnih prava. Tako u Republici Hrvatskoj imamo nekoliko specijaliziranih udruga poput **HDS-a (Hrvatskog društva skladatelja)**, **ZAMP-a (Zaštite autorskih muzičkih prava)**¹⁷, **HUZIP-a (Hrvatske udruge za zaštitu izvođačkih prava)**¹⁸, **HDU-a (Hrvatske diskografske udruge)**¹⁹ ili **DHFR-a (Društva hrvatskih filmskih redatelja)**²⁰.

Pitanja uz ovo poglavlje:

1. Kolektivnim ostvarivanjem prava u RH bave se neke od sljedećih udruga (zaokruži točne):
 - a) HDS - ZAMP
 - b) DHFR
 - c) FINA
 - d) HAGENA
 - e) HDU

2. Autorskom pravu srodna prava u pravilu su zaštićena dužim vremenskim periodima trajanja zaštite od samog autorskog prava
 - a) DA
 - b) NE

3. Prava proizvođača baza podataka ne ubrajaju se u autorskom pravu srodna odnosno susjedna prava
 - a) DA
 - b) NE

4. Za razliku od ostalih autorskih djela, nositelji autorskog prava na softver nemaju vlastitu strukovnu udruhu za kolektivno ostvarivanje prava
 - a) DA
 - b) NE

5. Među autorskom pravu srodna prava ubrajaju se (zaokruži točan odgovor)
 - a) Patenti
 - b) Pravo umjetnika izvođača
 - c) Pravo proizvođača baza podataka
 - d) Poslovna tajna

2.5. Patenti

Teoretičari intelektualnog vlasništva često odvajaju patente, žigove, oznake geografskog porijekla i industrijski dizajn kao posebnu granu prava pod nazivom pravo industrijskog vlasništva. Razlog tome je već 1883. godine u Parizu potpisana Konvencija za zaštitu industrijskog vlasništva koja je uz brojne izmjene i danas sastavni dio svjetskog sustava zaštite navedenih prava.

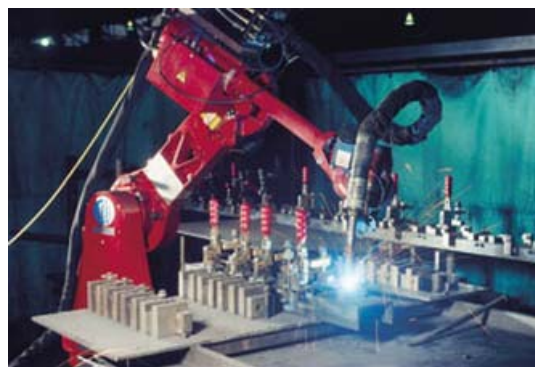
Što je zapravo patent i što pruža svom nositelju? Patent je skup ekskluzivnih prava koje određeni pravni poredak pruža pravnoj ili fizičkoj osobi - nositelju patenta na temelju određenog izuma - rješenja određenog tehničkog problema. Patent osigurava nositelju isključivo pravo izrade, korištenja, stavljanja u promet ili prodaje izuma zaštićenog patentom.

Svojevrni monopol ekonomskog iskorištavanja zaštićenog izuma nagrada je za rad i uspjeh izumitelja. Izumitelj je slobodan osobno privredno iskorištavati izum, no njegov položaj mu omogućuje i posredno iskorištavanje jer ga nositelj može prepustiti drugima na određeno vrijeme (kroz **ugovor o licenci**²¹) ili ga u potpunosti prenijeti na druge osobe.

Da bi neki izum mogao biti zaštićen patentom (da bi bio "patentibilan"), potrebno je ispuniti određene pretpostavke. Te pretpostavke jesu:

1. novost izuma u odnosu na postojeće stanje tehnike,
2. posjedovanje određene inventivne razine (tj. neočiglednosti) izuma, odnosno da izum nije sadržan u postojećem stanju tehnike niti da iz njega očigledno proizlazi
3. traži se industrijska primjenjivost izuma, odnosno praktična primjenjivost u industrijskom opsegu

Bez navedenih pretpostavki, izum se ne može zaštititi patentom. Prva od tih pretpostavki jest novost izuma u odnosu na postojeće stanje tehnike. To znači da izum u trenutku traženja patentne zaštite nije poznat stručnoj javnosti, odnosno da nije opisan u nekoj od publikacija ili izložen na izložbi. Iako od ovog strogog pravila postoje neke iznimke, uputno je izum držati u strogoj tajnosti do početka postupka traženja patentne zaštite.

Slika 15.

Slika 16.

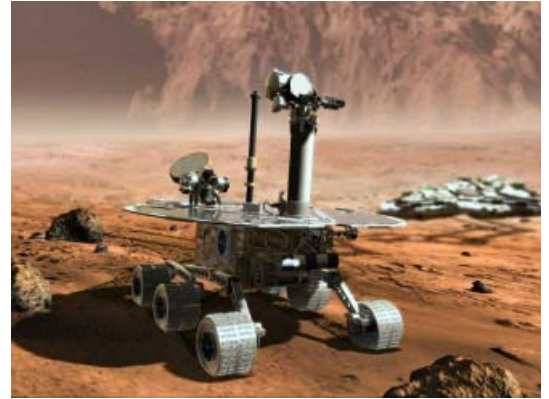
Daljnja pretpostavka jest postojanje određene inventivne razine. Izum ne smije očigledno proizlaziti iz trenutno poznatog stanja tehnike na određenom području. Bilo da je riječ o patentiranom proizvodnom procesu, samom proizvodu ili načinu upotrebe ili postupanja, predmet patentne zaštite ne smije očito proizlaziti iz stanja tehnike poznatog stručnjacima za to područje.

Napokon, tu je i posljednji uvjet, odnosno mogućnost da se izum praktično i ostvari, odnosno industrijski primjeni. Svrha je patentne zaštite i napredak industrije odnosno gospodarstva u cjelini te opskrbljivanje ljudskog društva novim proizvodima. Već u ovom trenutku može se slobodno reći kako su zemlje koje su rano uvele patentnu zaštitu stekle veliki kapital i prednost koja im danas omogućuje vodeće pozicije u svijetu.

Kao što smo već ranije istaknuli, prirodni zakoni i fenomeni, te apstraktni principi poput matematičkih pravila ne mogu se zaštititi putem patenata (nisu patentibilni). Postoje još neke kategorije izuma čija patentibilnost varira od države do države. Medicinske i poslovne metode, genetska struktura i u posljednje vrijeme vrlo kontroverzno pitanje patentibilnosti softverskih tehnologija čest su kamen spoticanja.

Da bi se ostvarila patentna zaštita za izum, u postupku za priznanje patenta prijavitelj patenta obvezan je prezentirati tehničke detalje svog izuma u opsegu koji omogućuje stručnjaku sa predmetnog područja izradu ili upotrebu izuma. Takav opis izuma postaje, nakon određenog propisanog perioda tajnosti, javno dostupan svim zainteresiranima. Drugim riječima, patentni sustav predstavlja u stvari neku vrstu razmjene u kojoj izumitelj pristaje otkriti društvu pojedinosti svog izuma, kako bi se omogućio tehnološki napredak, u zamjenu za pravo isključivog raspolaganja tijekom određenog razdoblja.

Osim osnovnog patenta, u praksi se često može čuti za pojmove poput dopunskog patenta i zavisnog patenta. Dopunski patent daje se za izum kojim se dopunjava ili usavršava neki postojeći izum. Iako se za ovakvu dopunu ili usavršavanje traži da bude patentibilna, dopunski se patent izdaje samo nositelju osnovnog patenta. Zavisni patent, s druge strane, zaštićuje takav izum koji se ne može samostalno zaštititi da se istodobno ne upotrijebi drugi, ranije zaštićeni izum. Ovakva se situacija događa kad druga osoba, a ne nositelj osnovnog patenta svojim izumom dopunjuje ili usavršava raniji izum ili kad na njemu gradi neki novi samostalni izum.

Slika 17.

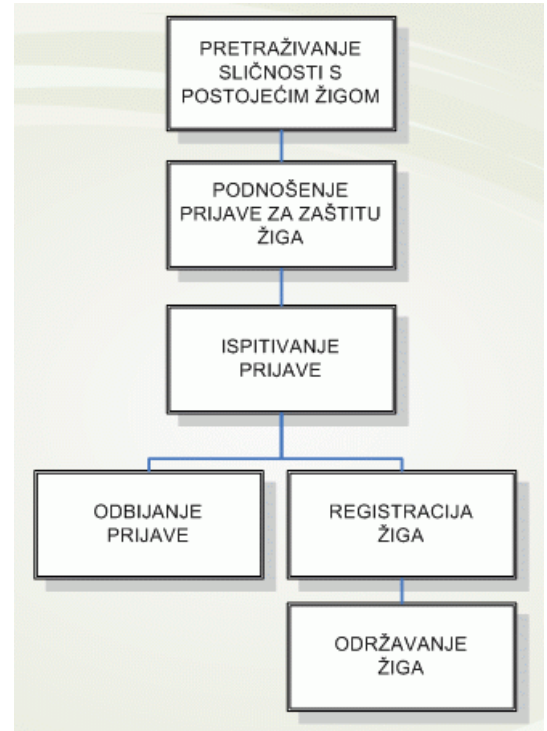
2.5.1. Postupak zaštite i ostvarivanje prava

Kod zaštite izuma patentom valja istaknuti nekoliko elemenata koji čine ovu vrstu zaštite specifičnom. Prvi je svakako javnost izuma tokom postupka za priznavanje patenta. Postupak dodjele patenta može završiti i negativno, ali izum će kroz publikacije Državnog zavoda postati poznat, odnosno ući u poznato stanje tehnike. Pozitivna strana ovog pristupa jest spriječavanje budućeg (tuđeg) monopola, no kod određenih izuma koji balansiraju na granici patentibilnosti možda je bolji izbor zaštita kroz institut poslovne tajne što omogućuje nesmetano iskorištavanje bez potrebe objavljivanja sadržaja izuma.

Po Zakonu o patentu Državni zavod za intelektualno vlasništvo nadležno je tijelo za odvijanje postupka zaštite izuma patentom. Uz Zakon o patentu kao provedbeni propis prisutan je i Pravilnik o patentu koji detaljno opisuje sastavne elemente prijave. Prijava u osnovi sadrži zahtjev za priznanje patenta, opis izuma, patentne zahtjeve, crteže i sažetak, odnosno kratki sadržaj izuma. Nakon zaprimanja prijave Zavod će ispitati postoje li svi propisani formalni elementi. Datum podnošenja prijave važan je ukoliko se pojavi druga stranka sa sličnom ili istovjetnom prijavom, pri čemu vrijedi pravo prvenstva. Ako ne postoje formalne prepreke, prijava se unosi u Registar prijava patenata.

Slijedeći korak u ispitivanju patentne prijave jest ispitivanje prilikom objave u službenom glasniku Zavoda. Rok za objavu patentne prijave u glasniku jest osamnaest mjeseci, no ovaj rok može biti skraćen na inicijativu stranke, no ne kraće od tri mjeseca. Objavom u službenom glasniku Zavoda prijava patenta ulazi u službeno stanje tehnike, a svaka zainteresirana osoba ima pravo uvida u tekst prijave.

Nakon objave u službenom glasniku, od podnositelja patentne prijave se očekuje da podnese jedan od tri moguća **zahtjeva**²² za ispitivanje uvjeta za priznanje patenta. Ovisno o odabranoj vrsti zahtjeva i okolnostima slučaja, postupak prijave može završiti priznavanjem ili odbijanjem zahtjeva za priznavanjem patenta. Ako prijava ispunjava propisane uvjete, Zavod će dostaviti podnositelju prijave na suglasnost tekst patentne prijave koju namjerava priznati. Ako se podnositelj prijave složi s tekstom, izdati će se rješenje o priznanju patenta, a patent će se upisati u Registar patenata.

Slika 18.
Dijagram zaštite žiga

Pitanja uz ovo poglavlje:

1. Koji je osnovni propis koji regulira patentnopravnu zaštitu u RH?
2. Kako se zove zakonom ovlaštena državna ustanova nadležna za patentni postupak?
3. Patentno-pravna zaštita može trajati:
 - a) 10 godina
 - b) 15 godina
 - c) 20 godina
 - d) 25 godina
 - e) 50 godina
4. Koja su tri moguća zahtjeva vezana uz postupak ispitivanja patenta pred Državnim zavodom za intelektualno vlasništvo?
5. Softverski patenti nova su vrsta patenata odnedavno patentibilna i u RH?
 - a) DA
 - b) NE
6. Kako se zove ugovor kojim se daje dozvola drugoj pravnoj ili fizičkoj osobi za vršenje ovlaštenja koja su prema isključivom pravu patenta dana samo nositelju patenta?
7. Zaštitom pred Državnim zavodom za intelektualno vlasništvo stječe se zaštita:
 - a) u cijelom svijetu
 - b) u zemljama koje imaju potpisan ugovor o međusobnom priznanju postupka s Republikom Hrvatskom

2.6. Žigovi (*Trademarks*)

Tržišna promocija sastavni je dio životnog ciklusa proizvoda. Proizvodi izdani od strane već etabliranog tržišnog imena u startu imaju prednost pred proizvodima novih, tržištu nepoznatih proizvođača.

Zbog toga, znakovi koji omogućuju raspoznavanje robe na tržištu imaju važnu ulogu na današnjem stupnju razvoja tržišnog gospodarstva. Kada je riječ o obilježavanju roba, kako bi potrošači mogli odabrati onaj proizvod koji odgovara njihovim željama i potrebama, a kojeg asociraju uz određenog konkretnog proizvođača, tada u kontekstu intelektualnog vlasništva, odnosno u užem kontekstu prava industrijskog vlasništva, govorimo o žigovima odnosno **trademarkovima** (™ ili ®)²³.

Takvi znakovi koji se razlikuju jedni od drugih (što je jedna od pretpostavki registracije žiga) uspostavljaju odnos između poslovnih subjekata, proizvođača, trgovca i potrošača. Žigovi su vrlo snažan i pogodan instrument reklame, propagande i obrade tržišta. Moderna tržišna privreda mnogo polaže u izgradnju tržišnog identiteta (*brandova*), a žig je sastavni **dio tog sustava**²⁴. Danas se s pravom govori o tržišnoj vrijednosti brandova, koja proizvodima stvorenim od strane određenog proizvođača, zbog stanja na tržištu i prethodnih (pozitivnih ili negativnih) iskustava, može poslužiti kao prednost ili im u startu otežati nastup na tržištu velikim dijelom neovisno o stvarnoj kvaliteti proizvoda.

Dokaz tome je i svjetski raširena pojava proizvodnje i trgovine krivotvorenim proizvodima odnosno "lažnjacima". U posljednje vrijeme smatra se kako je upravo ovaj vid povrede intelektualnog vlasništva postao osnovnim poslom brojnih skupina organiziranog kriminala, budući da su prilike za zaradu i potencijalne kazne u velikom nesrazmjeru, za razliku od klasičnih kaznenih djela poput trgovine drogom.

Pravno gledano, žigovi su isključivo pravo priznato za znak koji služi za razlikovanje proizvoda i usluga jednog gospodarskog subjekta od ostalih u gospodarskom prometu. To znači da se ime, logotip, amblem, etiketu ili druga razlikovna obilježja nekog proizvoda može zaštititi žigom pod određenim uvjetima. Da bi se neka razlikovna obilježja zaštitila žigom, osnovna pretpostavka jest da se predloženi žig razlikuje od postojećih, te da se povezuje s proizvodom. Žig osigurava svom nositelju isključivo pravo na stavljanje u promet proizvoda i usluga koji su njime obilježeni.

Slika 19.

Slika 20.

Žig se u većini zemalja stječe registracijom na temelju ispitivanja koje obavlja odgovarajuće nadležno tijelo, a u Republici Hrvatskoj je to Državni zavod za intelektualno vlasništvo.

Načelno, kao žigovi se mogu zaštititi znakovi koji se sastoje od riječi i slikovnih prikaza pod uvjetom da ispunjavaju osnovnu funkciju žiga, a to je da bude dovoljno distinktivan tako da može poslužiti razlikovanju sličnih proizvoda ili usluga na tržištu. Ovo se posebno odnosi na odabir imena. Čak i imena vrlo slična postojećim, zaštićenim imenima mogu biti dio žiga, pod uvjetom da je riječ o imenima za proizvode koji nisu slični, kao i da se nositelji prava iz postojećih žigova tome ne opiru.

Iako znak koji nije distinktivnog karaktera nije registrabilan, veliki broj pravnih sustava dozvoliti će registraciju ako nositelj trademarka može dokazati da javnost povezuje žig (trademark) s određenim proizvodom odnosno proizvođačem.

Budući da žig predstavlja privatno vlasništvo njegovog nositelja, te je stoga odgovornost **održavanja žiga na samom nositelju**²⁵. Zaštita žigom vrijedi 10 godina, računajući od datuma prijave. Vrijeme zaštite može se produžavati neograničeno na razdoblja od 10 godina, uz pravovremeno podnošenje zahtjeva (u pravilu prije isteka važenja prethodnih 10 godina) i plaćanje odgovarajućih pristojbi i naknada troškova.

2.6.1. Postupak zaštite i ostvarivanje prava

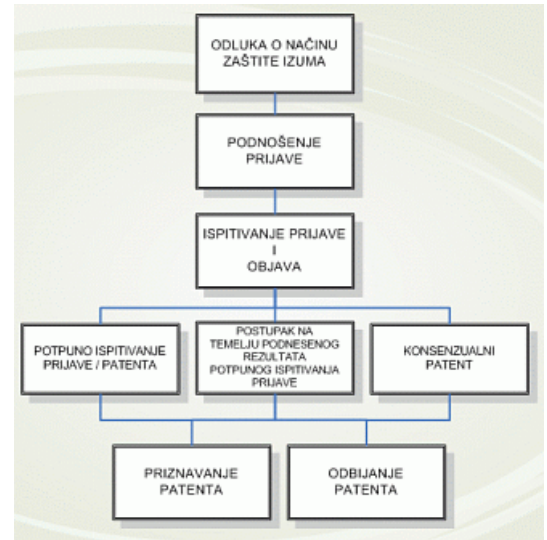
Zaštita žiga u Republici Hrvatskoj regulirana je Zakonom o žigu i Pravilnikom o žigu. Prilikom pripremanja prijave za zaštitu vlastitog robnog znaka valja imati u vidu kako prijava treba biti u skladu s odredbama **Nicanskog sporazuma**²⁶ o međunarodnoj klasifikaciji roba i usluga za registraciju žigova. Svaki znak koji se želi zaštititi treba se prijaviti zasebnom prijavom, a popis proizvoda i usluga naveden u prijavi nije moguće naknadno proširivati, tako da je prilikom inicijalnog postupka potrebno dobro razmisliti o njenom sadržaju. Isto tako, prije podnošenja prijave potrebno je pretražiti baze podataka postojećih žigova kako bi se unaprijed izbjegle prepreke za stjecanje žiga.

Prijava se podnosi Državnom zavodu za intelektualno vlasništvo koji provodi postupak ispitivanja prijave. Budući nositelj prava, pod uvjetom da se prijava uspješno ispita i prihvati, zaštićen je od dana podnošenja prijave. Ovo je posebno važno zbog trajanja samog postupka ispitivanja koji uključuje i objavljivanje prijave u službenom glasniku Zavoda (koji izlazi dvomjesečno) te rok od tri mjeseca ostavljen za reagiranje stranaka koje bi mogle imati interes suprotan interesu podnositelja prijave i uložiti prigovor protiv registracije.

Službenici Zavoda u postupku za ispitivanje prijave ispitati će postojanje li sve potrebne formalne pretpostavke, kao i da li postoji neka od zapreka propisanih Zakonom o žigu. U slučaju da postoji neki od formalnih nedostataka prilikom ispunjavanja prijave, biti će odobren naknadni rok u kojem podnositelj može dopuniti prijavu potrebnim podacima. U slučaju da nisu ispunjeni svi apsolutni uvjeti koje znak treba ispunjavati sukladno zakonskim odredbama, tada će se prijava za zaštitu žiga odbiti.

Objava prijave za zaštitu žiga u službenom glasniku ima za cilj obavijestiti društvo o budućoj zaštiti znaka kao žiga, ali i obavijestiti potencijalne stranke koje bi mogle imati pravni interes suprotan podnositelju prijave. Od trenutka objave teče zakonski rok od tri mjeseca tokom kojih zainteresirane stranke mogu uložiti prigovor protiv registracije žiga, a protekom roka, ako nema prigovora, Zavod će izdati rješenje o žigu.

Kao što smo već naveli, zaštita žigom ograničena je na vremensko trajanje od deset godina, prije čijeg isteka moguće je produžiti trajanje na još deset godina. Ovakvo produžavanje zaštite nije ograničeno i može se ponavljati.

Slika 21.
Dijagram patentne prijave

Pitanja uz ovo poglavlje:

1. Kako se zove osnovni propis za regulaciju trademarkova u RH?
2. U poslovnoj praksi za oznaku zaštićenih znakova uobičajena je oznaka:
 - a) ©
 - b) ™
 - c) ®
3. Vremensko trajanje zaštite žigova u pravilu nije ograničeno
 - a) TOČNO
 - b) NETOČNO
 - c) NETOČNO, no može se neograničeno produljivati
4. U slučaju traženja međunarodne zaštite žiga potrebno je pokrenuti postupak u svakoj od zemalja na čijem području se traži zaštita:
 - a) TOČNO
 - b) NETOČNO
5. Što je Nicanska klasifikacija?

2.7. Industrijski dizajn

Još jedno područje intelektualnog djelovanja vrijedno zaštite zasigurno je i industrijski dizajn, odnosno zaštita vanjskog izgleda, pojavnosti, nekog proizvoda. U eri masovne industrijske proizvodnje, čisti utilitarizam i kvaliteta proizvoda često nije dovoljna, već se traži i određena estetska kvaliteta. Takva kvaliteta plod je intelektualnog stvaranja kao i ostali oblici intelektualnog vlasništva pa sukladno tome posjeduje i odgovarajuću zaštitu.

Industrijski dizajn je ornamentalni ili estetski aspekt određenog proizvoda. Industrijski dizajn se može sastojati od trodimenzionalnih osobina, odnosno oblika ili reljefa, kao i dvodimenzionalnih osobina poput uzoraka, linija, crteža i boja. Industrijski se dizajn primjenjuje na velik broj industrijskih proizvoda, no primjenjuje se i štiti i kod ručno izrađenih predmeta. Polja na kojima je industrijski dizajn prisutan tako mogu biti dizajn kućanskih proizvoda, automobila, tehničke opreme, pa čak i strojeva, medicinskih aparata i računala. Naravno, koncept dizajna kao osobine koja uvelike utječe na konačan proizvod posebno je izražen u proizvodnji luksuznih proizvoda poput nakita, satova te dizajnerske odjeće i obuće. Primjena industrijskog dizajna česta je i kod uređenja prostora, stambenog i poslovnog, kao i arhitekturnih rješenja.

Za sva navedena područja primjene industrijskog dizajna zajednička je pretpostavka da industrijski dizajn treba biti prvenstveno estetske prirode, kao i da se njime ne mogu štiti tehničke karakteristike proizvoda.

Zbog čega proizvođači uopće zaštićuju industrijski dizajn i kakvim posljedicama to rezultira? Zaštita industrijskog dizajna predstavlja učinkovito tržišno sredstvo kojim proizvođač može zaštititi vlastita ulaganja u razvoj i proizvodnju. Jednom zaštićen, industrijski dizajn je vlasništvo autora ili određenog poslovnog subjekta i može značajno utjecati na položaj subjekta na tržištu, kao i na njegovu tržišnu vrijednost. Kao i kod ostalih pojavnih oblika intelektualnog vlasništva poput patenata i autorskog prava, industrijski dizajn predstavlja velik udio u vrijednosti mnogih poznatih imena svjetske industrije, posebno u svijetu visoke mode i luksuza.

Zaštita industrijskog dizajna odnosno oblikovanja provedena je najprije kod tekstilnih uzoraka, no s vremenom je proširena na oblikovanje svakovrsnih proizvoda. Svijest o znatnoj ulozi industrijskog dizajna ubrzo je prodrla u sve aspekte industrije

Slika 22.

Slika 23.

i trgovine, a vrednovanje uspješnog dizajna pokreće tržišne subjekte na neprestanu borbu kako bi, osim standarda kvalitete i niske cijene, zadovoljili ukus potrošača ili čak pokrenuli nove smjerove u dizajnu.

Da bi se neko oblikovanje proizvoda moglo zaštititi kao industrijski dizajn, kao i kod ostalih prava intelektualnog vlasništva traže se neke pretpostavke. Zaštićeni objekt treba predstavljati objektivnu novost. Tako Zakon o industrijskom dizajnu kaže da se dizajn treba smatrati novim ako nijedan istovjetni dizajn nije bio učinjen dostupnim javnosti prije datuma podnošenja prijave za registraciju industrijskoga dizajna (u daljnjem tekstu: prijava industrijskoga dizajna) ili, ako je zatraženo pravo prvenstva, prije datuma priznatog prvenstva.

Osim objektivne novosti, kao pretpostavka traži se i da dizajn ima individualan karakter, odnosno ako se ukupni dojam koji ostavlja na upućenog korisnika razlikuje od ukupnog dojma koji na takva korisnika ostavlja bilo koji dizajn koji je bio učinjen dostupnim javnosti prije datuma podnošenja prijave industrijskoga dizajna ili, ako je zatraženo pravo prvenstva, prije datuma priznatog prvenstva.

Naposlijetku, zakonodavac nalazi da se industrijskim dizajnom ne može zaštititi onakvo oblikovanje proizvoda koje se protivi javnom interesu ili moralnim načelima.

Iako će o zaštiti industrijskog dizajna biti riječi u posebnom poglavlju, industrijski dizajn kao pravo intelektualnog vlasništva stječe se u Hrvatskoj na temelju registracije koju obavlja Državni zavod za intelektualno vlasništvo Republike Hrvatske. Na osnovu rezultata provedenog postupka ispitivanja prijave industrijskog dizajna, kroz provedeni postupak dodjeljuje se i registrira na svog nositelja. Industrijski dizajn zaštićen je i međunarodnim sustavom baziranim na primjenama **Haškog sustava za međunarodnu registraciju industrijskog dizajna**²⁷.

Industrijski dizajn može također biti i autorsko djelo. U nekim pravnim sustavima, ako određeno djelo zaštićeno pravima o industrijskom dizajnu odgovara i uvjetima za zaštitu autorskih djela, tada će uživati autorskopravnu zaštitu od trenutka stvaranja, neovisno o tome hoće li naknadno biti proveden i postupak za registraciju industrijskog dizajna. Pravni sustav RH jedan je od rijetkih koji posjeduju ovu mogućnost.

Koje su posljedice ovakve svojevrsne dvojne registracije? Autorskopravna zaštita često je pogodniji način zaštite interesa autora - dizajnera koji se neće baviti proizvodnjom i trgovinom dizajniranih proizvoda, dok je zaštita industrijskim dizajnom prikladniji oblik zaštite kada se planira proizvodnja dizajniranih predmeta. U Hrvatskoj se ta dva oblika zaštite međusobno ne isključuju, te za isti dizajn mogu postojati paralelno. Još jedan od razloga zbog čega se isplati, ako je moguće, zaštititi industrijski dizajn autorskopravnom zaštitom jest i trajanje rokova koje te dvije zaštite pružaju, a koji su, kako smo već istaknuli, mnogo duži kod autorskopravne zaštite (sedamdeset godina, spram petnaest kod prava industrijskog dizajna).

2.7.1. Postupak zaštite i ostvarivanje prava

Kako zaštititi industrijski dizajn u Republici Hrvatskoj? Dizajnerima se svakako preporuča ugovorno reguliranje odnosa s budućim korisnicima dizajna, odnosno proizvođačima proizvoda koji će koristiti njihov dizajn. Za izradu svih vrsta ugovora vezanih uz prava koja se vežu uz industrijski dizajn, kao i uz ostale oblike industrijskog vlasništva, preporuča se korištenje usluga zastupnika za intelektualno vlasništvo.

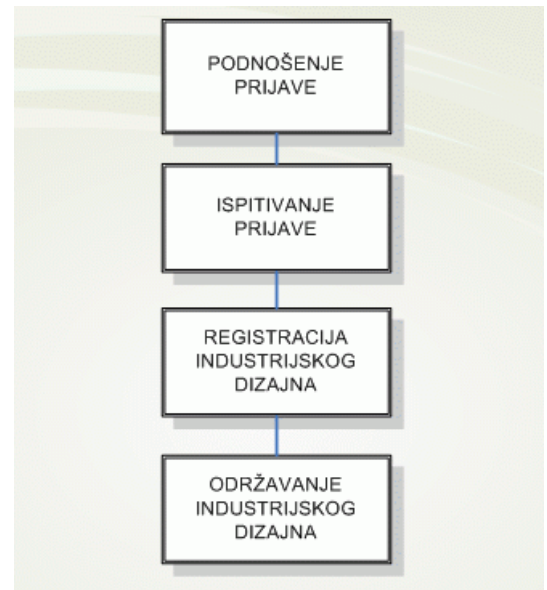
Sam postupak zaštite nadgleda i vodi Državni zavod za intelektualno vlasništvo. Propisi koji reguliraju postupak ispitivanja i ovlasti koje pripadaju Zavodu i nositeljima prava vezanih uz industrijski dizajn su Zakon o industrijskom dizajnu te pripadajući Pravilnik o industrijskom dizajnu.

Od čega se sastoji postupak prijave industrijskog dizajna? Podnesenu prijavu Državni zavod ispitati će u smislu uvjeta za priznanje prava propisanih u gore navedenim propisima, a posebno će paziti na okolnosti zbog kojih se prijava dizajna može odbaciti, posebno ako dizajn sadrži elemente državnih simbola i obilježja ili ako je protivan javnom moralu.

U slučaju da se postupak prijave uspješno okonča, uslijediti će registracija dizajna i njegova objava u službenom glasilu Državnog zavoda - Hrvatskom glasniku intelektualnog vlasništva. Valja napomenuti da se u postupku ispitivanja prijave i registracije dizajna ne ispituje njegova novost. U slučaju da je registracija nekog dizajna povrijedila nečije postojeće pravo, tada se pred Zavodom može pokrenuti postupak za proglašavanje dizajna ništavnim.

Kao što smo već spomenuli, zaštita industrijskog dizajna relativno je kratkog vijeka. Računajući od dana prijave industrijskog dizajna, zaštita traje pet godina. Prije isteka zaštite, moguće je produžiti njeno trajanje na period od još pet godina do ukupnog trajanja od dvadeset i pet godina.

Što se tiče međunarodne zaštite industrijskog dizajna, za njeno postizanje potrebno je izravno obratiti se Međunarodnom uredu Svjetske organizacije za intelektualno vlasništvo u Ženevi, Švicarska. Haški sustav međunarodne registracije industrijskog dizajna omogućuje nositelju prava na industrijski dizajn da štiti svoje pravo u svim državama potpisnicama putem jedne jedine prijave Međunarodnom uredu WIPO-a. Zemlje članice sustava u roku od šest do dvanaest mjeseci odlučiti će o prijavi, a u slučaju njenog

Slika 24.
Dijagram zaštite industrijskog dizajna

odbijanja moguće je postupak prijave nastaviti pred nacionalnim uredima za registraciju industrijskog dizajna.

Pitanja uz ovo poglavlje:

1. Trajanje zaštite industrijskog dizajna ograničeno je na razdoblje od:
 - a) 5 godina
 - b) 10 godina
 - c) 15 godina
 - d) 20 godina
2. Haški sustav međunarodne registracije industrijskog dizajna omogućuje zaštitu dizajna kroz jednu prijavu u svim zemljama članicama
 - a) DA
 - b) NE
3. Mogućnost autorskopravne zaštite industrijskog dizajna česta je i uobičajena mogućnost u mnogim pravnim sustavima
 - a) DA
 - b) NE

2.8. Oznake izvornosti i oznake zemljopisnog podrijetla

Još od kraja devetnaestog stoljeća, a moguće je i znatno ranije, različiti pravni poretki štite tržišno prepoznate nazive proizvoda koji potječu iz neke točno određene zemljopisne regije, kako bi spriječili prodaju i zamjenu drugih proizvoda pod istim nazivom. Iako se takvim propisima proizvođačima određenih proizvoda (primjerice vrste francuskih sireva i vina) dodjeljuje svojevrsni monopol na upotrebu imena regija u svojim proizvodima, u teoriji se smatra da takva upotreba ima opravdanje u osiguravanju visokog nivoa kvalitete proizvoda i time zaštite prava potrošača.

Upravo iz ovih razloga, zakonska zaštita oznaka izvornosti i oznaka zemljopisnog podrijetla (GI's, odnosno geographic indicators - geografski indikatori) je slična zaštiti koja se pruža određenim vrstama intelektualnog vlasništva, pogotovo kod znakova razlikovanja. Takvi propisi, kako smo već naveli, ograničavaju upotrebu zemljopisnih indikatora na proizvode koji sadrže materijale porijeklom iz točno specificiranog područja i zadovoljavaju propisane standarde. Tako i hrvatski propisi definiraju oznaku zemljopisnog podrijetla kao naziv zemljopisnog područja ili neki drugi znak koji ukazuje da neki proizvod ili usluga potječe iz određenog zemljopisnog područja, te da posjeduje određenu kvalitetu i svojstva koja se pripisuju tom podrijetlu.

S druge strane, novi hrvatski propisi (usklađeni s pravnom stečevinom EU) reguliraju oznake izvornosti kao mnogo konkretniji i stroži oblik zaštite podrijetla. Oznake izvornosti podrazumijevaju bitni ili isključivi utjecaj posebnih prirodnih i ljudskih čimbenika određene zemljopisne cjeline. Na osnovu tih utjecaja štiti se osobita kvaliteta takvih proizvoda i usluga.

Zaštita oznaka zemljopisnog podrijetla kao i oznaka izvornosti kao intelektualnog vlasništva omogućuje efikasno sprečavanje njihove zloupotrebe odnosno neovlaštene upotrebe. Ove oznake omogućuju postizanje veće tržišne vrijednosti, a njihova efikasna zaštita koristi kako proizvođačima tako i potrošačima, budući da osnažuje tržišnu utakmicu.

Kao i kod zaštite žigom, propuštanje zaštite zemljopisnog podrijetla može rezultirati pretvaranjem oznake u generičnu

Slika 25.

oznaku. Postoji nekoliko načina kako oznaka zemljopisnog podrijetla može postati generičnom oznakom, no rezultat je uvijek isti, tj. prestanak mogućnosti zabrane korištenja određene zemljopisne oznake za sve zainteresirane. Kako teoretičari industrijskog vlasništva navode, postupak nastanka generične oznake sastoji se od dvije glavne etape. Prva je upotreba oznake zemljopisnog podrijetla od strane proizvođača istovrsnih proizvoda kako bi se koristili ugledom proizvođača iz određenog zemljopisnog područja, koja ne nailazi na otpor legitimnih nositelja ovlaštenja na upotrebu dotične zemljopisne oznake. Proces prelaska u generički naziv završava kada se u sljedećoj etapi takvim zlonamjernim proizvođačima iz neznanja pridruže i oni koji nisu istražili porijeklo oznake podrijetla, što obično zahvati i potrošače i širu javnost. Iako teorija ponekad smatra da jednom kada zemljopisno nazivlje u imenu proizvoda prijede u opću upotrebu nema povratka, recentni pregovori na nivou Svjetske trgovinske organizacije možda u budućnosti urode **drukčijim rezultatom**²⁸.

Kao i kod ostalih oblika intelektualnog vlasništva, jednu od najvažnijih uloga u njihovoj zaštiti igra Državni zavod za intelektualno vlasništvo, koji je ovlašteno tijelo u postupku registracije oznaka zemljopisnog podrijetla i oznaka izvornosti. Kod zaštite zemljopisnih oznaka podrijetla i oznaka izvornosti za prehrambene proizvode (hranu) i vina nadležno je Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodnoga gospodarstva u skladu sa Zakonom o hrani i Zakonom o vinu, te drugim odgovarajućim provedbenim propisima. Međutim, za razliku od, na svjetskoj razini uhodanih i priznatih, postupaka zaštite koji vrijede i u drugim državama (poput onih koji postoje za patent, žig i industrijski dizajn), zaštita oznaka zemljopisnog podrijetla i oznaka izvornosti trenutno je predmet intenzivnih pregovora između sukobljenih strana.

2.8.1. Postupak zaštite i ostvarivanje prava

Da bi se određeni proizvod ili usluga uspješno zaštitio oznakom izvornosti ili zemljopisnog podrijetla potrebno je provesti odgovarajući postupak registracije.

Za provođenje ovog postupka u Republici Hrvatskoj nadležna su dva tijela. Kod postupaka zaštite izvornosti i zemljopisnog podrijetla prehrambenih proizvoda i vina nadležno je Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodnog gospodarstva dok je za ostale proizvode i usluge nadležan Državni zavod za intelektualno vlasništvo.

Navedena tijela se u postupanju vode odredbama Zakona o oznakama zemljopisnog podrijetla te oznakama izvornosti proizvoda i usluga te Pravilnikom o oznakama zemljopisnog podrijetla te oznakama izvornosti proizvoda i usluga.

Što treba sadržavati prijava zaštite oznake izvornosti ili zemljopisnog podrijetla? Osim definicije određenog zemljopisnog položaja na koje se odnosi, prilikom ispunjavanja prijave potrebno je navesti osobite kvalitete i svojstva koja proizlaze iz navedenog podrijetla. U slučaju pozitivnog rješenja, podaci o podnositelju i proizvodu ili usluzi te izdanoj oznaci biti će uneseni u Registar oznaka zemljopisnoga podrijetla i oznaka izvornosti koji se vodi pri Državnom zavodu za intelektualno vlasništvo.

Slika 26.
Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodnog gospodarstva - www.mps.hr

Pitanja uz ovo poglavlje:

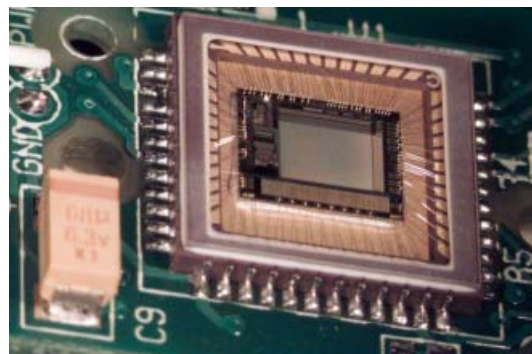
1. Državni zavod za intelektualno vlasništvo jedino je tijelo državne uprave nadležno za dodjeljivanje oznaka zemljopisnog porijekla ili oznaka izvornosti
a) DA b) NE
2. Jednom kada oznaka zemljopisnog porijekla ili oznaka izvornosti prijeđe u generičku upotrebu, nema mogućnosti za njenu daljnju zaštitu?
a) DA b) NE

2.9. Zaštita topografije poluvodičkih proizvoda

Još jedno područje intelektualnog djelovanja koje se u posljednje vrijeme štiti kao intelektualno vlasništvo jest dizajn poluvodičkih proizvoda kao sastavnih dijelova elektroničkih uređaja. U ovom kontekstu, trodimenzionalni raspored slojeva vodljivog, izolacijskog i poluvodičkog materijala u poluvodičkim proizvodima naziva se topografijom poluvodičkih proizvoda.

Takav trodimenzionalni raspored, odnosno dizajn na osnovu kojeg je moguće proizvesti sklop namijenjen izvođenju određene elektroničke funkcije, može se zaštititi kao intelektualno vlasništvo. Razvoj novih sklopova i elektroničkih uređaja je skup, odnosno traži vrlo visoka inicijalna ulaganja. S druge strane, kopiranje postojećih industrijskih rješenja nesrazmjerno je jeftino. Zaštićena topografija poluvodičkih proizvoda omogućava nositelju prava, u ograničenom vremenskom razdoblju, isključivo pravo kontrole nad prometom zaštićene topografije, odnosno proizvoda koji su na njoj osnovi nastali. Drugim riječima, nositelj prava tokom određenog vremenskog perioda jedini je ovlašten odobriti ili zabraniti umnožavanje topografije, njenu prodaju ili drugo stavljanje u promet.

Da bi se trodimenzionalni raspored slojeva vodljivog, izolacijskog i poluvodičkog materijala u poluvodičkim proizvodima mogao zaštititi kao intelektualno vlasništvo, potrebno je zadovoljiti određene uvjete. Topografija poluvodičkih proizvoda koju želimo zaštititi treba biti izvorna, odnosno treba biti rezultat intelektualnog djelovanja njenog stvaratelja. Istovremeno, takav raspored ne smije biti uobičajen u industriji. Nadalje, zaštita se odnosi isključivo na određenu topografiju kao takvu, a ne na tehniku proizvodnje, postupak itd. (što se eventualno štiti patentom, poslovnom tajnom ili na neki drugi način).

Slika 27.

2.9.1. Postupak zaštite i ostvarivanje prava

Postupak zaštite topografije poluvodičkih proizvoda u Republici Hrvatskoj određuju dva krovna propisa, Zakon o zaštiti topografija poluvodičkih proizvoda te Pravilnik o zaštiti topografija poluvodičkih proizvoda. Kao i kod drugih oblika intelektualnog vlasništva, nadležna institucija jest Državni zavod za intelektualno vlasništvo.

Prijava topografije poluvodičkih proizvoda koju želimo zaštititi treba sadržavati podatke o topografiji te nacрте ili fotografije planova ili pojedinačnih slojeva poluvodičkih proizvoda. Neki od podataka u prijavi mogu biti zaštićeni kao poslovna tajna kako ne bi bili dostupni javnosti.

Rok za prijavu zaštite topografije iznosi dvije godine od datuma prvog komercijalnog iskorištavanja topografije. Nakon isteka ovog roka neće biti moguće zaštititi predmetnu topografiju kroz institut zaštite topografije, ali kao i kod ostalih oblika industrijskog vlasništva, u slučaju nemogućnosti primjene specifičnih pravila valja istaknuti mogućnost zaštite putem poslovne tajne.

U Republici Hrvatskoj je trajanje prava nositelja zaštićene topografije zakonom određeno na rok deset godina od kraja kalendarske godine u kojoj se topografija poluvodičkog proizvoda počela prvi puta iskorištavati (bilo u Republici Hrvatskoj ili u svijetu) odnosno od kraja godine kada je podnesena uredna prijava za zaštitu topografije.

Slika 28.

Pitanja uz ovo poglavlje:

1. U kojem roku treba prijaviti zaštitu topografije poluvodičkih proizvoda?
 - a) u roku od godinu dana
 - b) u roku od dvije godine
 - c) u roku od četiri godine

2. Zaštita topografije poluvodičkih proizvoda ograničena je na vremenski period od:
 - a) 5 godina
 - b) 10 godina
 - c) 15 godina
 - d) 20 godina

2.10. Poslovna tajna (*Trade Secret*)

Poslovna tajna je način postupanja, poslovna praksa, "know-how" ili neka druga informacija koja pomaže poslovnim subjektima da se natječu s konkurencijom. Poslovna tajna je onaj element poslovanja koji utječe na uspjeh nekog poslovnog poduhvata kada su svi ostali resursi ekvivalentni, to je ono specijalno znanje koje omogućava jednom poslovnom subjektu da se nametne drugima.

Točna definicija poslovne tajne često varira od pravnog sustava do pravnog sustava. Ipak, može se slobodno zaključiti kako postoje neke osobine koje su zajedničke. Tako se može zaključiti kako se većina pravnih poredaka slaže da je poslovna tajna takva informacija koja nije poznata stručnoj javnosti, koja na određeni način donosi gospodarsku korist svom nositelju, te čiju tajnost nositelj pokušava u razumnim okvirima sačuvati.

Poslovne tajne nisu zaštićene zakonima na isti način poput žigova ili patenata, a nisu niti predmet javnih ili manje javnih registara poput onih koji se primjerice vode pri hrvatskom Državnom zavodu za intelektualno vlasništvo. Jedna od osnovnih karakteristika ove vrste intelektualnog vlasništva zacijelo je činjenica da se poslovna tajna štiti tako da se niti u kojem trenutku ne odaje. Ovo je fundamentalna razlika prema ostalim vidovima intelektualnog vlasništva, a najviše prema žigovima i patentima. Da bi se, kako smo već naveli, stekao patent, potrebno je patentnom uredu dostaviti detaljnu dokumentaciju s potpunim opisom proizvoda odnosno patenta, koji će tu informaciju učiniti dostupnu svima. Nosiocu tada pripada vremenski ograničeni monopol, kao svojevrsna protuusluga za unapređenje stanja tehnike.

Poslovne su tajne zakonom zaštićene, a praksa mnogih država, pogotovo onih angloameričkog pravnog kruga (iako se to počinje pojavljivati i u nas) govori i o čestoj upotrebi ugovora o tajnosti podataka, odnosno tzv. Non-Disclosure Agreements - NDA (ugovor o neotkrivanju) koji za stranke donose vrlo rigorozne financijske kazne u slučaju odavanja tajni. Takvi se ugovori često primjenjuju i tokom pregovora prije zaključenja neke poslovne transakcije, pogotovo ako ugovorne strane ne dođu do sporazuma. Isto tako, NDA ugovori su i instrument za prenošenje tajnih znanja i informacija, kako bi se kontroliralo njihovo daljnje stavljanje u promet.

Slika 29.

Razlog zašto u praksi često srećemo ovakav vid zaštite intelektualnog vlasništva velikim dijelom leži u činjenici kako ovakva zaštita nema vremenskog ograničenja. S druge strane, otkrivanje ovakve tajne relativno je lagano u kojem trenutku nositelj ostaje bez pravnih mogućnosti, pod uvjetom da tajnu nije otkrio netko od potpisnika NDA ugovora. Kod patenata, budući da je tajna povjerena i otkrivena od strane nadležnog patentnog ureda, do ove situacije niti ne može doći.

Naravno, zbog ranjivosti i komparativno laganog otkrivanja pomoću zakonitih i manje zakonitih postupaka, ova vrsta intelektualnog vlasništva prilično je osjetljiva materija. U doba kada industrijska špijunaža uzima maha zahvaljujući brojnim tehnološkim sredstvima koja nikad nisu bila toliko raširena i dostupna kao danas, teško je očekivati da će bilo koji način postupanja, poslovna praksa ili "know-how" dugo trajati.

Osim trgovačkih društava koja ulažu znatne napore u očuvanje tajnosti svojeg poslovanja, u posljednje vrijeme velike napore ulažu i zakonodavci. Samo u Sjedinjenim Državama, zemlji specifične pravne tradicije koja nove zakone donosi rijetko i vrlo oprezno, u proteklom je desetljeću doneseno nekoliko novih propisa koji štite sve oblike poslovne tajne, a istovremeno podižu industrijsku špijunažu na razinu kaznenog djela kažnjivog po federalnim zakonima što je jasan signal inače vrlo pragmatičnog i konkretnog zakonodavca.

Pitanja uz ovo poglavlje:

1. Zaštita poslovne tajne povjerena je javnim registrima poput onog u nadležnosti Državnog zavoda za intelektualno vlasništvo?
a) DA b) NE
2. Za odavanje poslovne tajne hrvatski kaznenopravni sustav predviđa i kaznu zatvora?
a) DA b) NE

2.11. Ustupanje prava intelektualnog vlasništva

Ovisno o vrsti intelektualnog vlasništva, gospodarsko iskorištavanje intelektualnog vlasništva može se prenijeti putem autorskopравnih ugovora ili putem **ugovora o licenci**²⁹.

Autorskopравni ugovori kojima se mogu prenijeti imovinska prava koja prate autorsko djelo su pisani ugovori koji sadrže oznaku predmetnog djela, zatim načina na koji će ono biti korišteno kao i oznaku osobe ovlaštene na korištenje autorskog djela. Naravno, jedan od najčešćih sastavnih dijelova autorskog ugovora jest i iznos novca koji će biti isplaćen autoru kao naknada za korištenje autorskog djela.

S druge strane, kod prenošenja prava različitih oblika industrijskog vlasništva koristi se ugovor o licenci. Važnost ugovora o licenci posebno je naglasio i naš zakonodavac svrstavajući ga među tipske ugovore jednog od najbitnijih privatnopravnih i trgovačkih propisa - Zakona o obveznim odnosima. Ugovorom o licenci davatelj licence obvezuje se stjecatelju licence ustupiti u cjelini ili djelomično pravo iskorištavanja izuma, tehničkog znanja i iskustva, žiga, uzorka ili modela. S druge strane, stjecatelj se obvezuje platiti za to određenu naknadu.

Kao i kod autorskopравnih ugovora, pismena forma nužan je uvjet za valjanost ugovora o licenci. Nadalje, davatelj licence dužan je stjecatelju licence predati popratnu tehničku dokumentaciju potrebnu za praktičnu primjenu predmeta licence, zatim sve upute i obavijesti koje su potrebne za uspješno iskorištavanje predmeta licence, a postoji i davateljeva obveza garancije tehničke izvodljivosti i upotrebljivosti predmeta licence.

Sklapanje ugovora kojim se ustupaju prava vezana za intelektualno vlasništvo osjetljiv je postupak s dugotrajnim i dalekosežnim posljedicama, pa je svakako poželjno potražiti profesionalnu pomoć prilikom sastavljanja ugovora.

Slika 30.

Slika 31.

Pitanja uz ovo poglavlje:

1. Koje vrste ugovora koristimo za ustupanje prava iz intelektualnog vlasništva?
 - a) Ugovor o licenci
 - b) Ugovor o poslovnoj suradnji
 - c) Ugovor o djelu
 - d) Ugovor o radu
 - e) Autorskopравни ugovor

2. Koje su osnovne ugovorne obveze davatelja licence?

3. Može li se osim imovinskih prava autorskopравnim ugovorom ustupiti i moralna prava autora?
 - a) DA
 - b) NE

2.12. Ostvarivanje prava intelektualnog vlasništva

Nacionalna prava intelektualnog vlasništva, kao posljedica ranih multilateralnih ugovora poput Bernske, Madridske ili Pariške konvencije, nominalno su uglavnom prilično usklađena tako da se može reći da vjerojatno niti jedna druga grana prava nema toliko široku i ujednačenu primjenu širom svijeta.

Ipak, ostvarivanje prava iz intelektualnog vlasništva u domeni je subjekta nositelja tih prava. Države su dužne osigurati potrebni zakonodavni okvir i institucionalnu podršku, no inicijativa za zaštitu i ostvarivanje prava leži isključivo na nositelju prava. Nadzor nad ostvarivanjem prava (policing) bitan je element efikasne zaštite koji uključuje edukaciju zaposlenika te praćenje stanja na tržištu i drugih razvoja događaja koji mogu upućivati na povredu prava.

Da bi se efikasno zaštitilo i ostvarivalo pravo iz intelektualnog vlasništva, potrebno je taj proces sustavno planirati. Postupci za zaštitu intelektualnog vlasništva često su financijski vrlo zahtjevni, pogotovo ako je riječ o rješavanju sporova ili traženju zaštite u drugim zemljama i drugim pravnim sustavima ili na međunarodnim arbitražnim sudištima. Zbog toga je dobra praksa svakog poslovnog subjekta da unaprijed predvidi moguće situacije i slučajeve u kojima bi moglo doći do pokretanja postupka s područja intelektualnog vlasništva i u skladu sa svojim potrebama pripremi sredstva za uspješno vođenje i okončanje postupka. Biti unaprijed **pripremljen**³⁰ može biti ključno za uspjeh eventualnog postupka, koji zauzvrat može biti presudan za daljnje poslovanje.

Isto tako, osim osiguranja financijskih sredstava, dodatan potrebni resurs su zaposlenici ili vanjski suradnici poput odvjetnika, zastupnika s područja industrijskog vlasništva i drugih koji mogu biti od ključnog značaja za uspjeh postupaka i minimizaciju troškova.

Slika 32.
Hrvatska odvjetnička komora
www.odvj-komora.hr

Slika 33.
Hrvatska odvjetnička komora,
Koturaška 53, Zagreb

ZAŠTITA INTELEKTUALNOG VLASNIŠTVA U RH

- 3.1. Državni zavod za intelektualno vlasništvo
- 3.2. Udruge za kolektivno ostvarivanje prava
- 3.3. Zastupnici na polju intelektualnog vlasništva u RH

Nakon završetka ovog poglavlja moći ćete:

- Skrenuti pažnju na tijela državne uprave nadležna u postupku ostvarivanja prava
- Prikazati rad relevantnih strukovnih udruga
- Istaknuti važnost stručnog savjetovanja u vođenju postupaka za zaštitu intelektualnog vlasništva

3.1. Državni zavod za intelektualno vlasništvo

Još u okviru Austro-ugarske monarhije Hrvatska je imala uspostavljen sustav zaštite intelektualnog vlasništva. Tako je na području Dalmacije i Istre još 1853. godine na snagu stupio carski patent o zaštiti književnog i umjetničkog vlasništva, a na području kontinentalne Hrvatske vrijedio je ugarsko-hrvatski Zakon o autorskom pravu iz 1884. godine.

Samostalna zaštita intelektualnog vlasništva trebala je pričekati nastanak samostalne Hrvatske, pa je današnji Državni zavod za intelektualno vlasništvo osnovan 31. prosinca 1991.

Zavod je najprije djelovao pod imenom Republički zavod za industrijsko vlasništvo, zatim kao Državni zavod za patente, a od 1996. godine u nadležnost Zavoda ulaze i autorsko i srodna prava. Nakon ovog objedinjavanja nadležnosti nad čitavim poljem industrijskog vlasništva Zavod dobiva današnje ime.

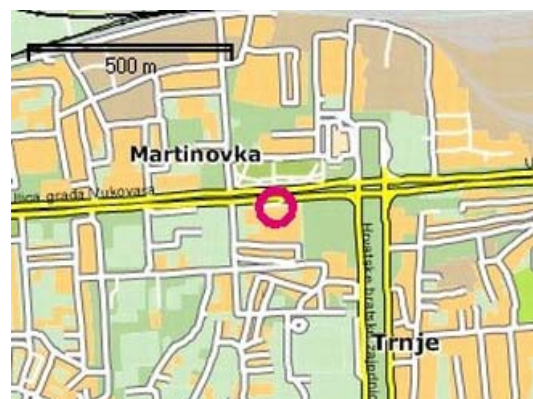
Kao krovna institucija među tijelima državne uprave za pitanja zaštite intelektualnog vlasništva u Republici Hrvatskoj, Državni zavod se u prvom redu bavi provođenjem potrebnih postupaka za priznanje patenata, žigova, industrijskog dizajna, oznaka zemljopisnog podrijetla i oznaka izvornosti te topografije poluvodičkih proizvoda. Zavod aktivno sudjeluje i u izradi prijedloga zakona i drugih propisa te organizira stručne seminare te predavanja u svrhu popularizacije problema zaštite intelektualnog vlasništva.

Uz navedenu zakonodavnu i stručnu djelatnost, kao i postupke priznavanja prava intelektualnog vlasništva, jednako važni aspekt djelovanja Zavoda jest informacijska i servisna djelatnost koja uključuje klasificiranje, arhiviranje i nadzor nad patentnim i drugim prijavama. Tako Zavod pruža uslugu pretraživanja informacija s područja intelektualnog vlasništva kroz pristup domaćim i stranim bazama podataka. Na stranicama Zavoda mogu se naći i svi obrasci koji mogu ustrebatu prilikom pokretanja postupaka za zaštitu prava intelektualnog vlasništva, kao i publikacije poput službenog glasnika koje sadrže informacije o novim prijavama i registracijama.

Zavod provodi i međunarodne postupke dodjele prava na osnovu međunarodnih ugovora kojih je Republika Hrvatska stranka, a surađuje i sa Svjetskom organizacijom za

Slika 34.
Državni zavod za intelektualno vlasništvo
www.dziv.hr

Slika 35.
Državni zavod za intelektualno vlasništvo,
Ulica grada Vukovara 78, Zagreb

intelektualno vlasništvo (WIPO) na području primjene međunarodnih ugovora te edukacije.

Državni zavod svim zainteresiranim fizičkim i pravnim **osobama**³¹ pruža i usluge savjetovanja kako da najlakše i najbrže zaštite svoja prava u zemlji i u inozemstvu.

Pitanja uz ovo poglavlje:

1. Državni zavod za intelektualno vlasništvo po vlastitoj inicijativi pazi na zaštitu prava nositelja prava iz intelektualnog vlasništva?
a) DA b) NE
2. Koje je tijelo iz sustava državne uprave Republike Hrvatske nadležno za suradnju sa Svjetskom organizacijom za intelektualno vlasništvo (WIPO-m)?
3. Koje vrste intelektualnog vlasništva nisu u primarnoj nadležnosti Državnog zavoda za intelektualno vlasništvo?

3.2. Udruge za kolektivno ostvarivanje prava

Osim Državnog zavoda za intelektualno vlasništvo, posebno mjesto u nacionalnom sustavu zaštite i tržišnog iskorištavanja intelektualnog vlasništva pripada udrugama za kolektivno ostvarivanje prava. Promijenjene okolnosti uslijed brzog tehničkog razvitka i posljedičnog nastanka novih medija i načina gospodarskog iskorištavanja intelektualnog vlasništva s vremenom su ugrozili uhodan sustav ugovornog reguliranja odnosa između nositelja autorskog i srodnih prava s jedne strane i poslovnih subjekata s namjerom gospodarskog iskorištavanja intelektualnog vlasništva s druge strane.

Razvoj i širenje Interneta i općenito digitalne tehnologije umnogome je olakšao distribuciju autorskih djela sa svim pozitivnim i negativnim posljedicama koje uz to idu. Mediji i digitalna distribucija omogućili su širok i brz pristup tržištu, no stopa povrede autorskih prava u porastu je i u pravnim sustavima s visokom stopom pravne sigurnosti. U vremenu kad se gospodarstva najrazvijenijih zemalja sve više okreću tercijarnim i kvartarnim industrijama, zaštita intelektualnog vlasništva postaje prioritet, čemu svjedoče i teški pregovori u multilateralnim središtima poput Svjetske trgovinske organizacije (WTO-a).

Kako je inicijativa za zaštitu i gospodarsko iskorištavanje intelektualnog vlasništva gotovo isključivo na nositelju prava, ubrzo je postalo jasno da postojeći pravni režim više ne udovoljava zahtjevima vremena. Na potrebu za efikasnijom zaštitom prava nositelji prava odgovorili su udruživanjem u strukovne udruge preko kojih bi efikasnije kontrolirali naplatu svojih potraživanja prema konzumentima zaštićenih sadržaja. Tako postoje udruge za zaštitu prava umjetnika izvođača (HUZIP), redatelja (DHFR), diskografa (HDU), skladatelja (HDS - ZAMP) zatim **udruga za zaštitu prava proizvođača poslovnog softvera (BSA)**³² itd.

Kako je već ranije bilo govora u poglavlju o autorskom i srodnim pravima, strukovne udruge nositelja autorskog i srodnih prava bave se različitim oblicima zaštite intelektualnog vlasništva svojih članova, uključujući pomoć u vođenju sudskih postupaka radi naplate, aktivizmom na području relevantnog zakonodavstva kako bi novi propisi osigurali čvrste zakonske temelje za kolektivno ostvarivanje prava te lobiranjem u javnom i privatnom sektoru kako bi se što prije otklonile postojeće nepravilnosti.

Iako je rad ovakvih udruga nužan radi efikasnog ostvarenja prava njihovih članova i promoviranja kreativnog rada općenito, valja istaknuti kako je interes tih udruga ipak fokusiran na materijalna prava članova. Stoga zakonodavac treba oprezno razmotriti sve prijedloge koji se nude pod paskom unapređenja sustava zaštite intelektualnog vlasništva. Dobar primjer za navedeno jest najava uvođenja poreza na prazne podatkovne medije, odnosno *blank media levy*³³.

3.3. Zastupnici na polju intelektualnog vlasništva u RH

Ostvarivanje prava na području intelektualnog vlasništva, a pogotovo industrijskog vlasništva (poput znakova razlikovanja ili patenata) može biti dugotrajno i skupo, pogotovo ako je riječ o postupku ostvarivanja više različitih prava.

Ovo je posebno točno kada je riječ o vođenju postupaka za zaštitu različitih oblika intelektualnog vlasništva pred stranim patentnim uredima i drugim organizacijama ili u slučaju vođenja postupaka na međunarodno priznatim arbitražnim sudovima.

Iako svaka domaća fizička i pravna osoba (stranci trebaju imati zastupnike) može sama pokrenuti sve postupke za ostvarivanje svojih prava, pri Državnom zavodu za intelektualno vlasništvo ustrojen je registar zastupnika na području industrijskog vlasništva koji su zakonom ovlašteni pružati usluge klijentima na području ostvarivanja prava vezanih uz intelektualno vlasništvo.

Propis koji regulira uvjete za registraciju zastupnika na području industrijskog vlasništva jest Zakon o zastupanju na području prava industrijskog vlasništva. Tako Zakon propisuje uvjete potrebne za registraciju zastupnika, koji su predmetom čestih kritika ne toliko zbog favoriziranja položaja odvjetnika kao pravnih profesionalaca, koliko zbog nedovoljno strogih uvjeta za određene kategorije kandidata u usporedbi s drugim pravnim profesionalcima koji nisu odvjetnici.

Popis registriranih zastupnika dostupan je na Internet stranicama Državnog zavoda za intelektualno vlasništvo na adresi :

<http://www.dziv.hr/dziv-new/default.aspx?pArtID=43&selection=3>

Slika 36.
Hrvatska odvjetnička komora
www.odvj-komora.hr

Slika 37.
Državni zavod za intelektualno vlasništvo
www.dziv.hr

POVIJEST INTELEKTUALNOG VLASNIŠTVA

- 4.1. Doba starih civilizacija i srednji vijek
- 4.2. Razvoj intelektualnog vlasništva od renesanse do modernog doba
- 4.3. Intelektualno vlasništvo danas

Nakon završetka ovog poglavlja moći ćete:

- Prikazati zaštitu izumitelja i kreativnih stvaratelja kroz povijest
- Dati kratki presjek nastanka suvremenih koncepcija zaštite intelektualnog vlasništva
- Ukazati na suvremene trendove u zaštiti intelektualnog vlasništva

4.1. Doba starih civilizacija i srednji vijek

Iako sam pojam intelektualnog vlasništva nije stariji od dva stoljeća, neke od najstarijih civilizacija posjedovale su fragmente pravila koja će kasnije biti složena u sustav zaštite koji poznajemo danas.

Tako vjerojatno najstariji oblici zaštite patenata, kao jednog od oblika intelektualnog vlasništva, datiraju još u vrijeme grčkih gradova-država. Isto tako, i židovski **Talmud** u otprilike isto vrijeme osuđuje nešto zvano "**Gnevat ha daat**"³⁴ ili krađa ideja.

Međutim, tek od sredine prošlog tisućljeća postoje dokumentirani podaci o prvim patentima - zapravo dodijeljenim monopolima od strane vladara za ekonomsko iskorištavanje izuma. Jedan od najstarijih takvih monopola, ako ne i najstariji, zasigurno je onaj dodijeljen stanovitom Johnu iz Utynama, kojem je 1449. godine engleski kralj Henry VI. dodijelio isključivo pravo iskorištavanja nove tehnologije proizvodnje **obojenog stakla**³⁵ na rok od dvadeset godina.

Prvim općim pravnim aktom, zakonom, koji je regulirao odnose iz polja zaštite i ostvarivanja prava intelektualnog vlasništva smatra se Venecijanski statut iz 1474. godine. Područje današnje Italije tada je bilo kulturno i znanstveno središte bez premca, a spomenuti statut davao je mogućnost izumiteljima da prijavom svog izuma tijelima Venecijanske Republike zaštite svoj izum od potencijalnih krađa ili drugih povreda.

U stoljećima koja su uslijedila, koncept zaštite izuma kroz patente, a posljedično i ostalih oblika intelektualnog vlasništva bio je proširen i na mnoge druge zemlje i pravne sustave.

Slika 38.

Slika 39.

4.2. Razvoj intelektualnog vlasništva od renesanse do modernog doba

U Engleskoj propis znan pod nazivom Statute of Monopolies iz 1623. godine bio je prvi propis koji je regulirao zaštitu izumitelja. Do donošenja ovog propisa, engleska bi kruna odluku o zaštiti pojedinih dobara donosila od slučaja do slučaja upotrebljavajući posebna "patentna pisma". Patentna pisma sadržavala su kraljev nalog da se nosiocu omogući držanje monopola na tržišnu eksploataciju određenog izuma, odnosno u širem smislu svake vrste robe. Prvo takvo dao je kralj Henry VI. 1449. godine jednom flamanskom obrtniku - staklaru. U godinama koje su uslijedile ovakva vrsta zaštite često je zloupotrebljavana. Patentna pisma dobivale su samo osobe od kraljevog povjerenja, kao i one koje su bile spremne platiti.

Ubrzo je ovakav sustav zaštite doveo do apsurdnih monopola na poznatu i vrlo upotrebljavanu robu poput, primjerice, soli. Engleski je vladar još od Magnae Cartae Libertatum često bivao ograničen i kontroliran od strane staleških skupština (što se u pravnoj povijesti ponekad smatra začetkom moderne parlamentarne demokracije), zbog pritiska od strane plemstva s jedne strane i buržoazije u nastanku s druge strane, kralj James I. bio je prisiljen otkazati sva patentna pisma ograničavajući njihovu buduću upotrebu isključivo na nove izume, što je i uključeno u tekst već spomenutog Statuta o monopolima. Uz kasnije dorade i izmjene Statute of Monopolies bio je u upotrebi sve do kraja dvadesetog stoljeća kao dio britanskog *common law* sustava, a izvršio je i velik utjecaj na druga srodna zakonodavstva, pogotovo ona u okviru Commonwealtha.

Prvi patent dodijeljen u SAD-u datira u **1790. godinu**³⁶. Nova američka federacija vrlo je rano oformila Patentnu komisiju, čija su prva tri člana bili Thomas Jefferson, Henry Knox i Edmund Randolph. Kasnije je tu komisiju zamijenio današnji Patentni ured (odnosno United States Patent Office ili USPTO). Prvi patentni zakon u Sjedinjenim državama tražio je da podnositelj patenta priloži i minijaturni prototip, a prihvaćen je i jednostavan sustav registracije patenata na području Sjedinjenih Država, uz za ono vrijeme prilično visoku administrativnu pristojbu.

Slika 40.

Slika 41.
Thomas Jefferson

4.3. Intelktualno vlasništvo danas

Veliki multilateralni međunarodni ugovori iz 19. stoljeća poput Madridske, Pariške i Bernske konvencije utrli su put homogenizaciji pravne regulacije na području intelektualnog vlasništva na svjetskoj razini, čime je područje intelektualnog vlasništva postalo zajedničkom tekovinom mnogih pravnih sustava.

Kroz razvoj nacionalnih zakonodavstva te međunarodnu suradnju u sklopu institucija poput Svjetske organizacije za intelektualno vlasništvo (WIPO-a) ili Svjetske trgovinske organizacije (WTO-a), taj razvoj ide i dalje, a teorijski prijepori gotovo su u potpunosti zamijenjeni onima čisto materijalne prirode. Tehnološki razvijene zemlje također vode i na području intelektualnog vlasništva. Podaci Svjetske organizacije za intelektualno vlasništvo (WIPO-a) pokazuju kako je većina patenata i drugih oblika gospodarski interesantnog intelektualnog vlasništva koncentrirana u nekoliko najrazvijenijih zemalja, a upravo je poštovanje intelektualnog vlasništva (i troškovi koji to prate) čest predmet sukoba u svjetskim forumima poput Svjetske trgovinske organizacije (WTO-a) gdje se sreću i pregovaraju predstavnici razvijenih zemalja i onih koje to još nisu.

Također, posljednjih nekoliko desetljeća na području zaštite intelektualnog vlasništva najveći je trag ostavio brz razvoj IT industrije. Još sedamdesetih godina prošlog stoljeća vođene su prve javne debate o pravnoj prirodi zaštite koja treba biti pružena računalnim programima.

Na raspolaganju su bile mogućnosti korištenja autorsko pravne zaštite, zatim odredbe patentnog prava kao i mogućnost uspostavljanja specijalnog *sui generis* sustava zaštite. Na kraju je prevagnula okolnost da je softver u biti pisani (tipkani) sadržaj, poput literarnih djela, i neovisno o njegovoj specifičnoj namjeni predviđena je autorskoppravna zaštita. Odluka o tome donešena je na zajedničkom sastanku ekspertnih skupina WIPO-a i UNESCO-a (United Nations Educational Scientific and Cultural Organization) u ožujku 1985.godine, a ubrzo je uslijedilo donošenje zakona po zemljama članicama tih organizacija. I Hrvatska, kroz svoj Zakon o autorskom pravu i pristupanje Konvenciji o kibernetičkom kriminalu, slijedi trend davanja autorskoppravne zaštite računalnim programima. Naravno, iako pisci računalnih

Slika 42.
World Trade Organization - www.wto.org

programa mogu računati na autorskopravnu zaštitu, ideje i koncepti sadržani u računalnim programima koji rješavaju određene tehničke probleme ili daju nova tehnička rješenja također mogu računati i na patentnu zaštitu. Slično je i s korištenjem računala za procesiranje informacija i stvaranje djela koja bi inače bila zaštićena autorskim pravom (npr. korištenje računala za skladanje glazbe, slikarstvo itd.). Bez obzira na to koliko je sofisticirano ili moćno računalo koje je korišteno za nastanak djela, ono je ipak samo oruđe, a autor djela nastalog putem računala je osoba koja je zamislila djelo i dala instrukcije računalnim operaterima prilikom kreacije djela. Naravno, ako je rad programera bio kreativne prirode do te mjere da je programer aktivno pridonio nastanku djela tada će se programer smatrati koautorom.

Premda je prvotna zamisao kod propisa vezanih uz intelektualno vlasništvo bila zaštita pronalazača i znanstvenika s ciljem zaštite kreativnih procesa u korist društva u cjelini, s vremenom je, kroz povećanje stupnja zaštite i trajanja zaštite ovaj koncept doveden do zapravo suprotnog učinka. U nekim poljima, smatraju zagovornici reforme sustava zaštite intelektualnog vlasništva, primjerice patentnog prava, odnosno industrijskog vlasništva, prestroga i vremenski preduga zaštita dovela je do efekta usporavanja inovacije i napretka.

Brojni pokreti alternativne zaštite intelektualnog vlasništva s manje naglašenom komercijalnom komponentom izbili su početkom devedesetih godina prošlog stoljeća kao reakcija na sve viši stupanj kapitalizacije intelektualnog vlasništva i sve tvrde i ekstenzivnije metode zaštite.

Jedan od takvih projekata iz sredine devedesetih godina prošlog stoljeća je **Creative Commons**³⁷ inicijativa (<http://creativecommons.org>). Creative Commons licenca zapravo je skup od jedanaest mogućih uvjeta pod kojima autori mogu zaštititi svoje djelo, a istovremeno omogućiti besplatnu reprodukciju autorskih djela svima zainteresiranima u edukacijske i druge društveno korisne svrhe.

Uvažavati napore velikih gospodarskih subjekata koji ulažu značajna sredstva u razvoj novih tehnologija ne bi trebalo značiti istovremeno zanemariti i opću društvenu korist. Upravo kroz modifikacije postojećeg čvrstog sustava zaštite intelektualnog vlasništva treba omogućiti društvu u cjelini da napreduje od tehnološkog napretka, budući da dobrobit društva u cjelini sasvim sigurno treba imati prednost nad (potpuno legitimnim) partikularnim materijalnim interesima.

Slika 43.
Creative Commons

BILJEŠKE

¹ TRIPS, odnosno Sporazum zemalja članica Svjetske trgovinske organizacije (WTO-a) o trgovinskim aspektima prava intelektualnog vlasništva je međunarodna povelja koja postavlja minimalne obvezujuće standarde u pogledu pravne regulacije intelektualnog vlasništva za sve zemlje članice Svjetske trgovinske organizacije. Budući da je Hrvatska član WTO-a već gotovo pet godina, odredbe TRIPS-a primjenjuju se i u nas. U ovom trenutku, ovaj sporazum je najširi i najvažniji svjetski multilateralni sporazum na području intelektualnog vlasništva.

² Peter Drucker - Austrijanac porijeklom, ovaj američki ekonomist i analitičar autor je više od 40 knjiga s područja menadžmenta i opće ekonomske teorije. U svojim djelima istraživao je, među ostalim, utjecaj novih tehnologija na proizvodne procese i gospodarstvo u cjelini.

³ Hernando de Soto - U svojem poznatom djelu "Zašto kapitalizam uspijeva na Zapadu, ali propada drugdje" ovaj međunarodno priznati peruanski znanstvenik ukazuje na izravnu vezu između slobode ostvarivanja prava koja proistječu iz vlasništva i blagostanja društva.

⁴ CARNet CERT i Abuse služba su servisi CARNeta – Hrvatske akademske istraživačke računalne mreže. CARNet CERT osnovan je 1996. godine s ciljem posredovanja u rješavanju računalno sigurnosnih incidenata u kojima je barem jedna uključena strana iz Hrvatske, te prikupljanja i distribucije sigurnosnih savjeta, preporuka i alata, edukacije i informiranja korisnika i javnosti o značaju i poboljšanju sigurnosti računalnih sustava.

⁵ MPAA (Motion Pictures Association of America) i RIAA (Recording Industry Association of America) su utjecajne američke udruge filmske odnosno diskografske industrije koje i u svjetskim okvirima ažurno brane interese svojih članova.

⁶ Na području zaštite intelektualnog vlasništva u Republici Hrvatskoj vrijede sljedeći propisi:

- Zakon o autorskom i srodnim pravima
<http://www.nn.hr/clanci/sluzbeno/2003/2399.htm>
- Zakon o patentima
<http://www.nn.hr/clanci/sluzbeno/1999/1393.htm>
<http://www.nn.hr/clanci/sluzbeno/2002/0699.htm>
- Zakon o žigu
<http://www.nn.hr/clanci/sluzbeno/2003/2495.htm>
- Zakon o industrijskom dizajnu
<http://www.nn.hr/clanci/sluzbeno/2003/2498.htm>
- Zakon o oznakama zemljopisnog podrijetla i oznakama izvornosti proizvoda i usluga
<http://www.nn.hr/clanci/sluzbeno/1999/1396.htm>
<http://www.nn.hr/clanci/sluzbeno/2003/2710.htm>
- Zakon o zaštiti topografija poluvodičkih proizvoda
<http://www.nn.hr/clanci/sluzbeno/2003/2497.htm>

⁷ U ovom kontekstu posebno se ističu radovi dvojice hrvatskih pravnika s područja intelektualnog vlasništva, dr. Ivana Henneberga, autora priručnika "Autorsko pravo", te dr. Alberta Verone, autora priručnika "Pravo industrijskog vlasništva".

⁸ Zemlje koje igraju vodeće uloge u svjetskom gospodarstvu, poput SAD-a ili Kine, koriste ove organizacije i prijemore o prirodi i položaju intelektualnog vlasništva kako bi unaprijedile vlastito gospodarstvo, često i na štetu drugih gospodarstava. Kroz svoje sudjelovanje u ovim organizacijama Hrvatska je bila u prilici postići brojne ustupke koji su se vrlo pozitivno odrazili na domaće gospodarstvo, pogotovo na području intelektualnog vlasništva.

⁹ Svjetska organizacija za intelektualno vlasništvo (World Intellectual Property Organization – WIPO) jedna je od specijaliziranih agencija Ujedinjenih Naroda. WIPO je osnovan 1967. godine kako bi "...ohrabrio kreativnu aktivnost, te promovirao zaštitu intelektualnog vlasništva širom svijeta. WIPO danas ima 182 članice, te se brine o 23 međunarodna sporazuma, a sjedište mu je u Ženevi, Švicarska).

¹⁰ Svjetska trgovinska organizacija (World Trade Organization - WTO) međunarodna je organizacija koja predstavlja institucionalni i pravni okvir multilateralnog trgovinskog sustava u područjima carina i trgovine robama, uslugama i intelektualnom vlasništvu. Osnovana je i službeno je otpočela s radom 1. siječnja 1995. godine.

Pogledajte video isječke o Svjetskoj trgovinskoj organizaciji na

http://www.wto.org/english/res_e/webcas_e/webcas_e.htm

¹¹ Vjerojatno prva država koja je podigla zaštitu intelektualnog vlasništva na nivo vrijednosti zaštićene ustavom jesu Sjedinjene Američke Države. Od samog donošenja Ustava SAD-a, upravo je ideja o potpori izumitelju kroz odobravanje svojevrsnog vremenski ograničenog monopola od strane države rezultirala velikim inovativnim naporom koji se održao i do danas. SAD su i dalje vodeća zemlja po broju zaštićenih patenata, znakova raspoznavanja i drugih oblika intelektualnog vlasništva, dok su na drugom mjestu Japan te EU.

¹² Pariška konvencija o zaštiti industrijskog vlasništva iz 1883. godine i Bernska konvencija o zaštiti književnih i umjetničkih djela iz 1886. godine vrlo su rano kreirale sustav zaštite ovih najpoznatijih oblika intelektualnog vlasništva koji se primjenjivao i još uvijek se primjenjuje u velikom broju zemalja. Uspjeh ovih ranih multilateralnih inicijativa osigurao je ravnomjeren razvoj fenomena intelektualnog vlasništva u svim glavnim pravnim sustavima, što je u pravu vrlo rijedak slučaj.

¹³ Ugovor mora biti sklopljen u pisanom obliku.

Autorskopравни ugovor mora sadržavati barem djelo na koje se odnosi, način korištenja, te osobu ovlaštenu za korištenje autorskog djela (korisnik). Autorskopравни ugovor može biti sklopljen i u pogledu autorskog djela koje još nije stvoreno pod pretpostavkom da se njime odredi barem vrsta i način korištenja budućeg djela. I visinu naknade potrebno je odrediti ugovorom. Ako visina naknade nije određena ugovorom, ili je njena visina određena neprimjereno, autor ima pravo na primjerenu naknadu. Primjerena je ona naknada koja se u pravnom prometu pošteno mora dati u času zaključenja pravnog posla s obzirom na vrstu i opseg korištenja autorskog djela, uzimajući pri tom u obzir i financijski uspjeh u korištenju autorskog djela, vrstu i obujam autorskog djela, trajanje korištenja, postojanje sporazuma između odgovarajuće udruge autora i odgovarajućeg

udruženja korisnika kojim se utvrđuje visina primjerene naknade, kao i druge elemente na temelju kojih se može donijeti odluka o primjerenoj naknadi.

¹⁴ U engleskom jeziku se za autorsko pravo upotrebljava naziv copyright koji je izvorno značio doslovno pravo na tiskanje primjeraka (kopija) knjiga. Tek početkom dvadesetog stoljeća u Engleskoj je donešen zakon kojim je ovaj naziv dobio šire značenje koje obuhvaća sva prava autora u pogledu njihovih autorskih djela.

¹⁵ O postanku autorskom pravu srodnih odnosno susjednih prava detaljno piše dr. Ivan Henneberg u svojoj knjizi "Autorsko pravo", koji kao osnovni motiv nastanka ovih prava ističe utjecaj koji su tehnike snimanja zvuka i slike imale na financijski položaj umjetnika izvođača, odnosno proizvođača tih snimaka kao nove kategorije aktera u procesu tržišnog iskorištavanja autorskog prava. Budući da je financijski položaj umjetnika izvođača napretkom tehnologije sve više slabio, a proizvođači su zarađivali sve više – postupno je dolazilo do zakonskog normiranja prava umjetnika izvođača. Ovo se dogodilo najprije u Njemačkoj početkom dvadesetog stoljeća, zatim sredinom dvadesetih godina u Ujedinjenom kraljevstvu itd.

¹⁶ Kad je riječ o bazama podataka, valja istaknuti da baze podataka koje sadrže osobne podatke spadaju pod posebni pravni režim. Pitanja obrade osobnih podataka kao i pohrane osobnih podataka u baze podataka obrađuje Zakon o zaštiti osobnih podataka, koji definira obradu kao svaku radnju ili skup radnji izvršenih na osobnim podacima, bilo automatskim sredstvima ili ne, kao što je prikupljanje, snimanje, organiziranje, spremanje itd.

¹⁷ HDS ZAMP bavi se poslovima izdavanja odobrenja za sve vrste javnog korištenja glazbe na području Republike Hrvatske, ubiranjem autorskih naknada kao i raspodjelom već prikupljenih sredstava autorima u obliku autorskih honorara. Temeljem ugovora s Hrvatskom udrugom za zaštitu izvođačkih prava (HUZIP) i Hrvatskom diskografskom udrugom (HDU), HDS ZAMP i u ime spomenutih udruga prikuplja naknadu za prava izvođača i proizvođača zvučnih snimki. Više o ZAMP-u na www.zamp.hr.

¹⁸ HUZIP je neprofitna udruga koja na temelju Zakona o autorskom i srodnim pravima provodi kolektivno ostvarivanje prava za umjetnike izvođače na području Republike Hrvatske. Članovi Udruge mogu biti svi domaći i strani umjetnici – izvođači koji putem punomoći ovlaste Udrugu da štiti njihova prava. Udruga štiti i prava svih stranih umjetnika izvođača na osnovu uzajamnih ugovora sa srodnim međunarodnim organizacijama za kolektivno ostvarenje prava. Više o HUZIPu na www.huzip.hr.

¹⁹ HDU zastupa i promiče interese diskografa – proizvođača fonograma i djeluje kao tijelo kolektivnog ostvarivanja prava za svoje članove – fizičke i pravne osobe koje se bave diskografskom djelatnošću. Isto tako, poput ostalih srodnih udruga i HDU se bavi promicanjem borbe protiv piratstva. Više o HDU na www.hdu.hr.

²⁰ DHFR je strukovna udruga hrvatskih redatelja osnovana s ciljem unapređenja i poticanja hrvatske kinematografije, a u novije vrijeme djeluje i u smislu kolektivnog ostvarivanja prava filmskih redatelja. Više o DHFR-u na www.dhfr.hr.

²¹ Kada nositelj patenta ne raspolaže potrebnim sredstvima kako bi efikasno industrijski iskorištavao patent, ili ako ne želi učestvovati u njegovom iskorištavanju, tada može izabrati mogućnost da dozvoli drugoj pravnoj ili fizičkoj osobi vršenje ovlaštenja, koja su prema isključivom pravu patenta, dana samo nositelju patenta. Ugovor kojim se dozvoljava takvo postupanje naziva se ugovorom o licenci.

²² U postupku pred Državnim zavodom za intelektualno vlasništvo razlikuju se:

- a) Zahtjev za priznanje patenta provedbom postupka potpunog ispitivanja patenta
- b) Zahtjev za priznanje patenta na temelju podnesenih rezultata potpunog ispitivanja prijave patenta
- c) Zahtjev za priznanje patenta bez potpunog ispitivanja (konsenzualni patent)

Razlika među ovim zahtjevima jest u provođenju postupka ispitivanja patenta, odnosno da li se postupak provodi pred Državnim zavodom, zatim pred uredom neke druge zemlje ili državne zajednice koja ima potpisani sporazum o međusobnom priznanju postupka s Republikom Hrvatskom ili se postupak uopće ne provodi (konsenzualni patent).

O vrsti podnesenog zahtjeva ovisi i duljina patentne zaštite, pa tako kod konsenzualnog patenta zaštita traje deset godina, dok kod ostalih zahtjeva traje dvadeset godina od trenutka podnošenja patentne prijave.

²³ U američkoj poslovnoj praksi uobičajeni znakovi za žigove su trademark (™) i registered trademark (®). Kako se već vidi iz imena ovih oznaka, razlika je u tome da li je određeni trademark već registriran pri američkom saveznom uredu za patente i robne znakove ili nije.

²⁴ Još jedan (sve važniji) dio tog sustava su i internetska imena domena. Upotreba Domain Name Systema - sustava oznaka područja, potaknula je nositelje žigova da zaštite domenska imena koja podsjećaju na proizvode ili usluge koje nude. Ubrzo su se pojavili korisnici koji su rezervirali domenska imena koja podsjećaju ili čak predstavljaju zaštićene žigove, najčešće s ciljem prodaje istih nositeljima žigova. Susret nove tehnologije i postojećeg sustava zaštite žigova odnosno trademarkova rezultirao je presudama koje nisu uvijek na najbolji način riješile problem. Zbog toga postoji niz multilateralnih inicijativa poput arbitraže Svjetske organizacije za intelektualno vlasništvo (WIPO) ili drugih arbitražnih foruma kojima je ta zadaća povjerena.

²⁵ Neka zaštićena imena gotovo da su postala sinonim za cijelu vrstu (kategoriju) proizvoda. Tada kažemo da su ti zaštićeni nazivi postali generički, odnosno da njihov dotadašnji vlasnik više ne može njima raspolagati u smislu zabrane trećima da koriste taj naziv i u imenima vlastitih proizvoda. Primjera za navedeno ima više nego što se na prvi pogled čini. Jedan od najpoznatijih svakako je slučaj Bayerovog Aspirina, naziva koji je u Sjedinjenim Državama prešao u generičku upotrebu, tako da danas svi komercijalni proizvodi na bazi acetil-salicilne kiseline mogu koristiti taj naziv.

²⁶ Nicanskim sporazumom o međunarodnoj klasifikaciji roba i usluga za registraciju žigova (prihvaćenim 1957. godine u Nici, a od tada nekoliko puta dopunjavanim, posljednji put početkom 2002. godine) prihvaćena je jedinstvena klasifikacija proizvoda koja se sastoji od popisa razreda proizvoda i usluga s objašnjenjima te abecednog popisa

pojedinačnih proizvoda i usluga s oznakama razreda u koje su svrstani.

²⁷ Haški sustav međunarodne registracije industrijskog dizajna primjenjuje se među državama strankama istoimenog Haškog Sporazuma čiji je depozitar Svjetska organizacija za intelektualno vlasništvo – WIPO sa sjedištem u Švicarskoj. Haški sustav omogućuje nositelju prava na industrijski dizajn da štiti svoje pravo u svim državama potpisnicama putem jedne jedine prijave Međunarodnom uredu WIPO-a. Takva registracija u potpunosti je izjednačena s pojedinačnom registracijom u svakoj od država članica. Isto tako, haški sustav jako pojednostavljuje naknadno upravljanje i obnovu industrijskog dizajna kroz jedan korak putem Međunarodnog ureda WIPO-a.

²⁸ Recentna zbivanja na području trgovinskih pregovora u Svjetskoj trgovinskoj organizaciji (WTO, World Trade Organization) uoči VI. Ministarske konferencije Svjetske trgovinske organizacije koja se održala u prosincu 2005. godine, govore o naporima Europske Unije da iz generičke upotrebe povuče imena proizvoda specifična za europsko podneblje. Lista proizvoda trenutno sadrži dvadesetak imena, uključujući vrste vina poput šampanjca, sireva poput parmezana i mnogih drugih imena proizvoda koji su već dugo vremena u generičkoj upotrebi. Ovakav, popularno nazvan "claw-back" mehanizam naišao je na žestok otpor američke strane koja inzistira na generičkoj upotrebi i eventualnoj patentnoj zaštiti.

²⁹ Pojam licence izvorno znači "dopuštenje". Iako je riječ o tzv. imenovanom ugovoru izrijekom spomenutom u krovnom hrvatskom Zakonu o obveznim odnosima, sadržaj ugovora o licenci vrlo je fleksibilan i ostavljen na dogovor strankama. Budući da je po prirodi stvari licencni ugovor vremenski dalekosežan (odnosno očekuje se njegova primjena kroz duže razdoblje) prilikom njegovog sklapanja dobra je praksa potražiti stručan savjet.

³⁰ Jedan od prioriteta svakog poslovnog subjekta koji se oslanja na neko od prava intelektualnog vlasništva ili koji čak aktivno štiti i upravlja nekim od tih prava jest formaliziranje i zaštita putem instituta intelektualnog vlasništva. Uz urednu patentnu i drugu dokumentaciju, dodatan uvjet jest i

postojanje predviđenog postupka u slučaju mogućeg spora, što uključuje i angažman pravnih profesionalaca kako bi spor bio riješen što je moguće prije i uz što manje troškove. Otezanje s rješavanjem sporova vezanih za intelektualno vlasništvo, posebno patente, može imati katastrofalan utjecaj na poslovanje, kao što pokazuje nedavni primjer američke tvrtke Research in Motion i njihove popularne Blackberry usluge kojoj zbog nepoštivanja patenata prijeti gašenje, što su tržišni konkurenti brzo iskoristili za vlastitu promidžbu.

³¹ U tu svrhu, pri Zavodu se sukladno odredbama Zakona o zastupanju u području prava industrijskog vlasništva vodi i popis registriranih zastupnika u području industrijskog vlasništva, a Zavod surađuje i s drugim organizacijama koje mogu pomoći kod zaštite i promicanja prava vezanih uz intelektualno vlasništvo.

³² BSA odnosno Business Software Alliance međunarodna je udruga proizvođača poslovnog softvera. BSA se bori protiv povrede autorskog prava svojih članica kroz razne inicijative koje za cilj imaju smanjenje stope piratstva i unapređenje kulture poštovanja intelektualnog vlasništva. Više o tome na www.bsa.org/hrvatska.

³³ Riječ je o konceptu zaštite intelektualnog vlasništva od neovlaštenog umnožavanja kroz povećanje cijene podatkovnih medija i uređaja. Iznos za koji su cijene uređaja i medija uvećane dao bi se na raspolaganje strukovnoj udruzi koja bi tada dijelila sredstva svojim članovima – autorima, umjetnicima izvođačima i drugim nositeljima autorskog ili srodnih prava. Problem koji se odmah naslućuje leži u potrebi određivanja visine naknade koju će pojedini autor ili drugi nositelj prava – član udruge - dobiti. Sustavi određivanja visine naknade koji već postoje u praksi u pravilu su povezani s glazbenom industrijom, određujući naknadu prema broju prodanih CD-a i količini radijskog i televizijskog emitiranja, zanemarujući druge distribucijske kanale koje nam moderna informacijska tehnologija pruža, kao i razlike koje postoje u primjerice softverskoj industriji u politici cijena i razini prisutnosti legalnog softvera.

³⁴ Krađa ideja dalje je razrađena u Shulkhan Arukh-u, najopširnijoj i vjerojatno najutjecajnijoj kompilaciji židovskog prava nakon Talmuda koju je u 16. stoljeću stvorio

rabin Yosef Karo iz Edirne. Kroz svoje komentare i pojašnjenja ova se zbirka propisa često naziva osnovnim izvorom židovskog prava i običaja.

³⁵ Ovdje valja primijetiti kako engleski nositelj patenata zapravo nije izumio tu tehniku, već ju je donio iz kontinentalne Europe, što je situacija koja će se nebrojeno puta ponavljati sve do modernog doba i iz koje valja izvući pouku.

³⁶ Prvi patent dodijeljen ženi u SAD-u uslijedio je 1809. godine. Godinu poslije američki zakonodavac prihvatio je model po kojem se štićeni patenti stavljaju na uvid javnosti, kako bi se olakšao uvid u stanje tehnike, te kako bi eventualno oštećeni izumitelji mogli saznati kako je njihov izum u opasnosti da bude zaštićen od drugih. Prvi patent dodijeljen američkom građaninu afričkog porijekla uslijedio je 1834. godine. Nakon požara 1836. godine uništena je dokumentacija o više od 10,000 patenata koji su od strane američkog Patentnog ureda zavedeni od 1790.-1836. godine. Svega 2800 patentnih zahtjeva je rekonstruirano, a ostali još uvijek nedostaju. Ti se patenti često zovu X-patentima, budući da su njihove patentne oznake završavale sa slovom X.

³⁷ Još ranije, sredinom osamdesetih, u svom proklamatskom tekstu o GNU/Open Source pokretu (i konzekventno licenci) osnivač i jedan od najglasnijih proponenata Open Source pokreta Richard M. Stallman pokrenuo je inicijativu "slobodnog softvera", odnosno takvog licenciranja u kojem se autori softvera odriču svojih materijalnih prava na softver. Stallman smatra da komercijalni softver zapravo usporava napredak društva kroz visoke cijene korištenja. Softver izdan pod GNU/Open Source licencom slobodan je, bez ikakve naknade, za korištenje i distribuciju. Operativni sustav GNU/Linux i velik broj programa za taj sustav izdani su pod GNU/Open Source licencom.

Često napadan od strane korporativnih krugova koji po definiciji zastupaju beskompromisnu kapitalizaciju intelektualnog vlasništva, Stallmanov pokret danas je jedan od zanimljivijih inicijativa na području politike zaštite intelektualnog vlasništva.

KVIZ

Provjerite svoje znanje iz intelektualnog vlasništva

1. Intelektualno vlasništvo jest vlasništvo nad konkretnim materijalnim objektima
a) Da b) Ne
2. Koji od navedenih zakona ne spada u okvir zaštite intelektualnog vlasništva
a) Zakon o žigu
b) Zakon o patentu
c) Zakon o vlasništvu i drugim stvarnim pravima
d) Zakon o oznakama zemljopisnog podrijetla i oznakama izvornosti proizvoda i usluga
3. Kojim od navedenih propisa je zaštićen institut poslovne tajne?
a) Zakon o obveznim odnosima
b) Kazneni zakon
c) Zakon o prekršajima
d) Zakon o radu
4. Koja je od navedenih oznaka ona kojom se označava sadržaj zaštićen autorskim pravom?
a) ™ b) © c) ® d) @
5. Autorska prava ograničena su na vremenski period od trenutka smrti autora u trajanju od
a) 30 godina
b) 50 godina
c) 70 godina
d) 90 godina
6. Kolektivnim ostvarivanjem prava u RH bave se neke od sljedećih udruga (zaokruži točne):
a) HDS - ZAMP
b) DHFR
c) FINA
d) HAGENA

7. Među autorskom pravu srodna prava ubrajaju se (zaokruži točan odgovor):
- Patenti
 - Pravo umjetnika izvođača
 - Pravo proizvođača baza podataka
 - Poslovna tajna
8. Patentno-pravna zaštita može trajati:
- 10 godina
 - 15 godina
 - 20 godina
 - 25 godina
9. Softverski patenti nova su vrsta patenata odnedavno patentibilna i u RH?
- da
 - da, ali samo za strane patente
 - softverski patenti uopće nisu primjenljivi u RH
10. U poslovnoj praksi za oznaku zaštićenih znakova uobičajena je oznaka:
- ©
 - ™
 - ®
 - §
11. Vremensko trajanje zaštite žigova u pravilu nije ograničeno.
- točno
 - netočno
 - netočno, no može se neograničeno produživati
12. Trajanje zaštite industrijskog dizajna ograničeno je na razdoblje od:
- 5 godina
 - 10 godina
 - 15 godina
 - 20 godina
13. Mogućnost autorskopravne zaštite industrijskog dizajna česta je i uobičajena mogućnost u mnogim pravnim sustavima
- uobičajena je
 - ponekad se primjenjuje
 - vrlo je rijetka

14. Haški sustav međunarodne registracije industrijskog dizajna omogućuje zaštitu dizajna kroz jednu prijavu u svim zemljama članicama
- da
 - ne
 - ne, potrebna je posebna prijava resornom uredu u svakoj od država članica
 - da, jednom prijavom smatra se da je prijava podnesena u svim zemljama članicama
15. Državni zavod za intelektualno vlasništvo jedino je tijelo državne uprave RH nadležno za dodjeljivanje oznaka zemljopisnog porijekla i li oznaka izvornosti
- da
 - ne
 - ne, nadležno je i Ministarstvo poljoprivrede, šuma i vodnog gospodarstva
 - ne, nadležno je Ministarstvo gospodarstva, rada i poduzetništva
16. U kojem roku treba prijaviti zaštitu topografije poluvodičkih proizvoda?
- u roku od godinu dana
 - u roku od dvije godine
 - u roku od četiri godine
 - u roku od 8 godina
17. Zaštita poslovne tajne povjerena je javnim registrima poput onog u nadležnosti Državnog zavoda za intelektualno vlasništvo?
- Da
 - Ne
18. Za odavanje poslovne tajne hrvatski kaznenopravni sustav predviđa i kaznu zatvora?
- Da
 - Ne
19. Koje vrste ugovora koristimo za ustupanje prava iz intelektualnog vlasništva?
- Ugovor o licenci
 - Ugovor o poslovnoj suradnji
 - Ugovor o djelu
 - Ugovor o radu
20. Krovna institucija za zaštitu intelektualnog vlasništva u RH zove se:
- Odvjetnička komora
 - Državni zavod za patente
 - Agencija za zaštitu osobnih podataka
 - Državni zavod za intelektualno vlasništvo

LITERATURA

- 1 prof.dr.sc. **Ivan Henneberg** "**Autorsko pravo**", Informator 2001., Zagreb
- 2 prof.dr.sc. **Igor Gliha** "**Autorsko pravo**", zbirka propisa, Informator 2000., Zagreb
- 3 prof.dr.sc. **Albert Verona** "**Pravo industrijskog vlasništva**", 1978., Informator, Zagreb (Otokar Keršovani, Pula)

literatura

POJMOVNIK

Kratki pregled najvažnijih pojmova

A

Autorsko djelo - Autorsko djelo je svako čovječe djelo koje je rezultat intelektualnog stvaralačkog (kreativnog) rada.

Autorsko pravo (Copyright) - nositelj autorskog prava ima svojevrsni monopol nad eksploatacijom svog djela, na isti način kao što i vlasnik neke stvari odlučuje o njenoj upotrebi. Naravno, kao što vlasnik stvari stvar može prodati, tako i autor može drugima ustupiti prava na imovinsko iskorištavanje svog autorskog djela.

Autorsko-pravni ugovor - Autor stječe autorsko pravo činom ostvarenja djela. Za razliku od drugih oblika intelektualnog vlasništva poput, primjerice, patenata, ne traži se nikakav formalan postupak registracije autorskog djela - autor postaje nositeljem autorskog prava ostvarenjem djela.

Autorskom pravu srodna (susjedna) prava - Na način sličan onome na koji je izum tiskarskog stroja doveo do nastanka copyrighta, pod utjecajem novih tehnologija i novih odnosa kod iskorištavanja autorskih djela nastala su autorskom pravu srodna, ili kako ih se često naziva, susjedna ili koneksna prava. Dok je kod autorskog prava objekt autorskog prava autorsko djelo, predmet zaštite prava umjetnika izvođača je izvedba i to živa izvedba ili fiksirana (snimljena) izvedba, odnosno fonogram ili videogram kao predmet zaštite kod prava proizvođača fonograma odnosno prava filmskih producenata.

pojmovnik

B

BSA - BSA odnosno Business Software Alliance međunarodna je udruga proizvođača poslovnog softvera. BSA se bori protiv povrede autorskog prava svojih članica kroz razne inicijative koje za cilj imaju smanjenje stope piratstva i unapređenje kulture poštovanja intelektualnog vlasništva. Više o tome na www.bsa.org/hrvatska.

C

CARNet - Hrvatska akademska istraživačka mreža (Croatian Academic Research Network) - više na adresi www.carnet.hr

CARNet CERT - CARNet Computer Emergency Response Team - više na adresi www.cert.hr

"Claw-back" efekt - zbivanja na području trgovinskih pregovora u Svjetskoj trgovinskoj organizaciji (WTO, World Trade Organization) uoči VI. Ministarske konferencije Svjetske trgovinske organizacije koja se održala u prosincu 2005. godine govore o naporima Europske Unije da iz generičke upotrebe povuče imena proizvoda specifična za europsko podneblje. Lista proizvoda trenutno sadrži dvadesetak imena, uključujući vrste vina poput šampanjca, sireva poput parmezana i mnogih drugih imena proizvoda koji su već dugo vremena u generičkoj upotrebi. Ovakav popularno nazvan „claw-back" mehanizam naišao je na žestok otpor američke strane koja inzistira na generičkoj upotrebi i eventualnoj patentnoj zaštiti

D

De Soto, Hernando - svjetski poznati peruanski ekonomist koji ukazuje na izravnu vezu između slobode ostvarivanja prava koja proistječu iz vlasništva i blagostanja društva.

DHFR - Društvo hrvatskih filmskih redatelja strukovna je udruga hrvatskih redatelja osnovana s ciljem unapređenja i poticanja hrvatske kinematografije, a u novije vrijeme djeluje i u smislu kolektivnog ostvarivanja prava filmskih redatelja. Više o DHFR-u na www.dhfr.hr

Drucker, Peter - američki ekonomist i analitičar austrijskog porijekla autor je više od 40 knjiga s područja menadžmenta i opće ekonomske teorije. U svojim djelima istraživao je, među ostalim, utjecaj novih tehnologija na proizvodne procese i gospodarstvo u cjelini.

Državni zavod za intelektualno vlasništvo - DZIV je krovna institucija među tijelima državne uprave za pitanja zaštite intelektualnog vlasništva u Republici Hrvatskoj. Državni zavod se u prvom redu bavi provođenjem potrebnih postupaka za priznanje patenata, žigova, industrijskog dizajna, oznaka zemljopisnog podrijetla i oznaka izvornosti te topografije poluvodičkih proizvoda, no Zavod aktivno sudjeluje i u izradi prijedloga zakona i drugih propisa te organizira stručne seminare te predavanja u svrhu popularizacije problema zaštite intelektualnog vlasništva. Više na adresi www.dziv.hr

G

Gnevat ha daat - hebr. za "Krađa ideja" - dalje razrađena u **Shulkhan Arukh-u**, najopširnijoj i vjerojatno najutjecajnijoj kompilaciji židovskog prava nakon Talmuda koju je u 16. stoljeću stvorio rabin Yosef Karo iz Edirne. Kroz svoje komentare i pojašnjenja ova se zbirka propisa često naziva osnovnim izvorom židovskog prava i običaja.

H

HDS ZAMP - Hrvatsko društvo skladatelja - Zaštita autorskih muzičkih prava - HDS ZAMP bavi se poslovima izdavanja odobrenja za sve vrste javnog korištenja glazbe na području Republike Hrvatske, ubiranjem autorskih naknada kao i raspodjelom već prikupljenih sredstava autorima u obliku autorskih honorara. Temeljem ugovora s Hrvatskom udrugom za zaštitu izvođačkih prava (HUZIP) i Hrvatskom diskografskom udrugom (HDU), HDS ZAMP i u ime spomenutih udruga prikuplja naknadu za prava izvođača i proizvođača zvučnih snimki. Više o ZAMP-u na adresi www.zamp.hr.

HDU - Hrvatska diskografska udruga zastupa i promiče interese diskografa - proizvođača fonograma i djeluje kao tijelo kolektivnog ostvarivanja prava za svoje članove - fizičke i pravne osobe koje se bave

diskografskom djelatnošću. Isto tako, poput ostalih srodnih udruga i HDU se bavi promicanjem borbe protiv piratstva. Više o HDU na adresi www.hdu.hr

HUZIP - Hrvatska udruga za zaštitu izvođačkih prava je neprofitna udruga koja na temelju Zakona o autorskom i srodnim pravima provodi kolektivno ostvarivanje prava za umjetnike izvođače na području Republike Hrvatske. Udruga štiti i prava svih stranih umjetnika izvođača na osnovu uzajamnih ugovora sa srodnim međunarodnim organizacijama za kolektivno ostvarenje prava. Više o HUZIP-u na adresi www.huzip.hr.

I

Intelektualno vlasništvo - Intelektualno vlasništvo je u prvom redu (posebno) pravo. Pojam intelektualnog vlasništva označava posebna, specifična, prava koja imaju autori, izumitelji i ostali nositelji intelektualnog vlasništva. Intelektualno vlasništvo, znači, nije neko konkretno, materijalno vlasništvo nad nekim predmetom, već pravo odnosno skup ovlaštenja koje pravni poredak zemlje priznaje nositelju intelektualnog vlasništva. Sam termin intelektualnog vlasništva, odnosno kovanica „intellectual property“ prvi put se spominje u presudi okružnog suda američke savezne države Massachussets iz 1845. godine.

L

Licenca - Pojam licence izvorno znači "dopuštenje". Iako je riječ o tzv. imenovanom ugovoru izrijekom spomenutom u krovnom hrvatskom Zakonu o obveznim odnosima, sadržaj ugovora o licenci vrlo je fleksibilan i ostavljen na dogovor strankama. Budući da je po prirodi stvari licencni ugovor vremenski dalekosežan (odnosno očekuje se njegova primjena kroz duže razdoblje) prilikom njegovog sklapanja dobra je praksa potražiti stručan savjet.

M

MPAA - Motion Pictures Association of America strukovna je organizacija američke filmske i video industrije koja se bavi borbom protiv povrede autorskih prava svojih članova. Više na www.mpa.org

N

Narodne Novine - Službeni glasnik Republike Hrvatske. Više na www.nn.hr

O

Oznake zemljopisnog porijekla i oznake izvornosti - različiti pravni poreci štite tržišno prepoznate nazive proizvoda koji potječu iz neke točno određene zemljopisne regije, kako bi spriječili prodaju i zamjenu drugih proizvoda pod istim nazivom. Iako se takvim propisima proizvođačima određenih proizvoda (primjerice vrste francuskih sireva i vina) dodjeljuje svojevrsni monopol na upotrebu imena regija u svojim proizvodima, u teoriji se smatra da takva upotreba ima opravdanje u osiguravanju visokog nivoa kvalitete proizvoda i time zaštite prava potrošača. Upravo iz ovih razloga, zakonska zaštita oznaka izvornosti i oznaka zemljopisnog podrijetla (GI's, odnosno geographic indicators - geografski indikatori) je slična zaštiti koja se pruža određenim vrstama intelektualnog vlasništva, pogotovo znakova razlikovanja.

P

Patent - Patent je skup ekskluzivnih prava koje određeni pravni poredak pruža pravnoj ili fizičkoj osobi - nositelju patenta na temelju određenog izuma - rješenja određenog tehničkog problema. Patent osigurava nositelju isključivo pravo izrade, korištenja, stavljanja u promet ili prodaje izuma zaštićenog patentom.

Patentibilnost softverskih tehnologija - Tzv. softverskim patentima u nekim pravnim sustavima poput američkog štite se izumi koji upotrebljavaju računala i druge uređaje vezane uz modernu informacijsku tehnologiju i koji sadrže jednu ili više novih funkcija. S druge strane, u zemljama europskog pravnog kruga se softverski patenti ne priznaju, slijedeći rezoniranje da patenti mogu osim blagotvornog i katalitičkog imati i prohibitoran utjecaj na razvoj novih tehnologija. Europski Parlament je 6. srpnja 2005 odbio ozakoniti softverske patente kao dio pravne stečevine EU.

Poslovna tajna - Većina pravnih poredaka slaže se kako je poslovna tajna takva informacija koja nije poznata stručnoj javnosti, koja na određeni način donosi gospodarsku korist svom nositelju, te čiju tajnost nositelj pokušava u razumnim okvirima sačuvati. Poslovna tajna je i način postupanja, poslovna praksa, „know-how“ ili neka druga informacija koja pomaže poslovnim subjektima da se natječu s konkurencijom.

Porez na prazne medije (blank media levy) - Riječ je o konceptu zaštite intelektualnog vlasništva od neovlaštenog umnožavanja kroz povećanje cijene podatkovnih medija i uređaja. Iznos za koji su cijene uređaja i medija uvećane dao bi se na raspolaganje strukovnoj udruzi koja bi tada dijelila sredstva svojim članovima - autorima, umjetnicima izvođačima i drugim nositeljima autorskog ili srodnih prava.

R

RIAA - Recording Industry Association of America strukovna je organizacija američke diskografske industrije koja se bavi borbom protiv povrede autorskih prava svojih članova. Više na www.riaa.org

S

Statute of Monopolies - Engleski zakon s početka 17. st. bio je prvi zakon koji je regulirao prava izumitelja.

T

Topografija poluvodičkih proizvoda - trodimenzionalni je raspored slojeva vodljivog, izolacijskog i poluvodičkog materijala u poluvodičkim proizvodima naziva se topografijom poluvodičkih proizvoda. Takav trodimenzionalni raspored, odnosno dizajn na osnovu kojeg je moguće proizvesti sklop namijenjen izvođenju određene elektroničke funkcije, može se zaštititi kao intelektualno vlasništvo.

W

WIPO - Svjetska organizacija za intelektualno vlasništvo (World Intellectual Property Organization - WIPO) jedna je od specijaliziranih agencija Ujedinjenih Naroda. WIPO je osnovan 1967. godine

kako bi "...ohrabrio kreativnu aktivnost, te promovirao zaštitu intelektualnog vlasništva širom svijeta. WIPO danas ima 182 članice, te se brine o 23 međunarodna sporazuma, a sjedište mu je u Ženevi, Švicarska). Više o WIPO-u na www.wipo.org

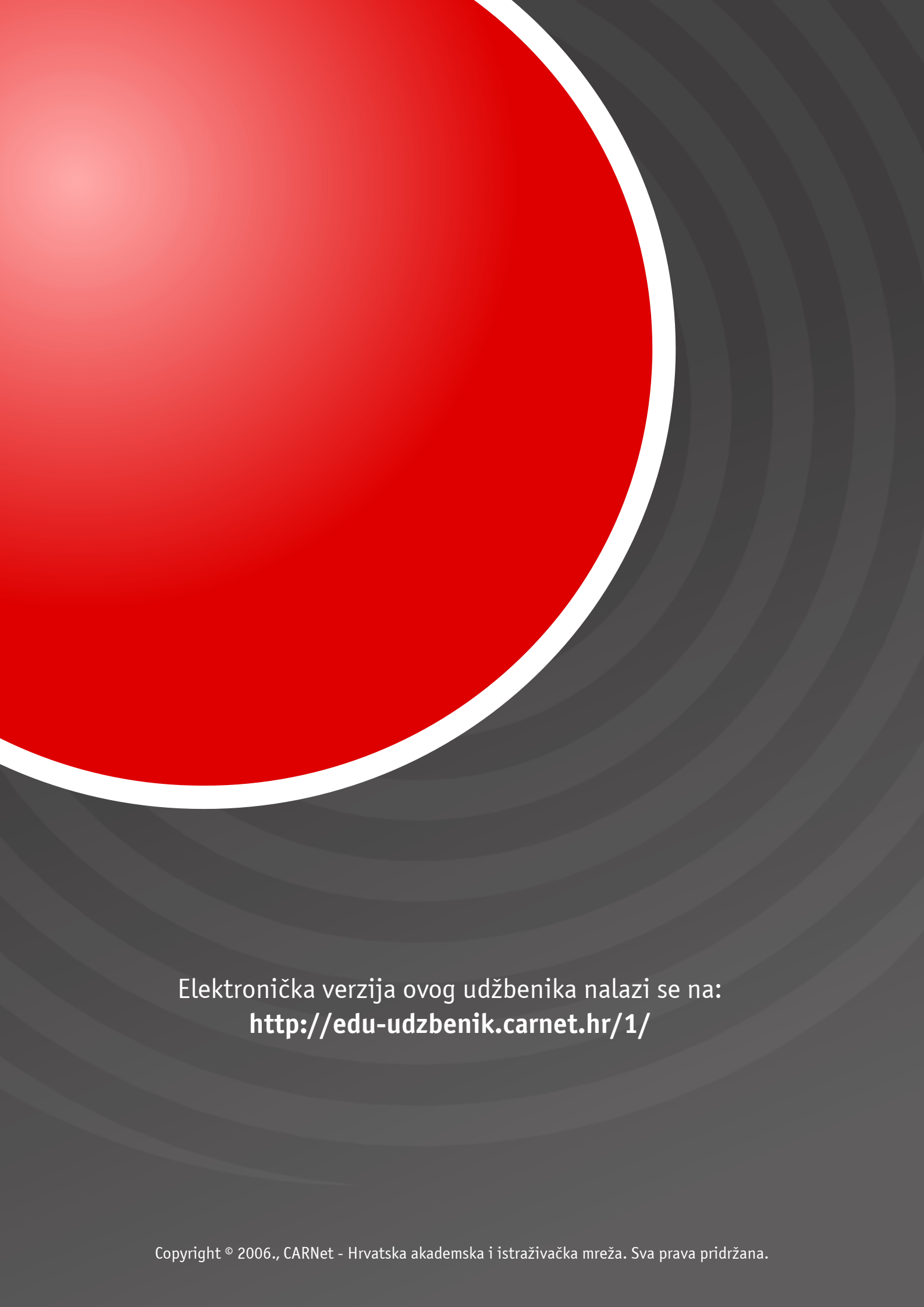
WTO - Svjetska trgovinska organizacija (World Trade Organization - WTO) međunarodna je organizacija koja predstavlja institucionalni i pravni okvir multilateralnog trgovinskog sustava u područjima carina i trgovine robama, uslugama i intelektualnom vlasništvu. Osnovana je i službeno je otpočela s radom 1. siječnja 1995. godine. Više o WTO-u na www.wto.org

Z

Zastupnici na području zaštite i ostvarivanja prava - pomažu kod vođenja postupaka za zaštitu različitih oblika intelektualnog vlasništva pred domaćim i stranim patentnim uredima, sudovima i drugim organizacijama ili u slučaju vođenja postupaka na međunarodno priznatnim arbitražnim sudištima. Iako svaka fizička i pravna osoba može sama pokrenuti sve postupke za ostvarivanje svojih prava, pri Državnom zavodu za intelektualno vlasništvo ustrojen je registar zastupnika na području industrijskog vlasništva koji su zakonom ovlašteni pružati usluge klijentima na području ostvarivanja prava vezanih uz intelektualno vlasništvo. Više o tome na adresi: <http://www.dziv.hr/dziv-new/default.aspx?pArtID=43&selection=3>

Ž

Žig (Trademark) - Žigovi, u kontekstu intelektualnog vlasništva, su takvi zaštićeni robni znakovi koji potrošačima olakšavaju odabir onog proizvoda koji odgovara njihovim željama i potrebama, a kojeg asociraju uz određenog konkretnog proizvođača. U međunarodnom prometu roba i usluga, za žig se ustalila oznaka TModnosno ®

Elektronička verzija ovog udžbenika nalazi se na:
<http://edu-udzbenik.carnet.hr/1/>